

Urbana glazba

Bando, Marin

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:401863>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U
OSIJEKU

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU

ODSJEK ZA GLAZBENU UMJETNOST

STUDIJ GLAZBENA PEDAGOGIJA

Marin Bando

URBANA GLAZBA

Diplomski rad

MENTORICA: red. prof. art. Sanja Drakulić

Osijek, 2019.

SAŽETAK

Urbana glazba je žanr iz 80-ih i 90-ih godina koji uključuje R&B, hip hop, soul i grime. Danas je, pod utjecajem globalizacije, tržišne ekonomije i slobodnog tržišta, zauzela svoje mjesto u mainstream popularnoj kulturi. Može se reći da ne postoji dio svijeta u kojemu ne postoje hibridni i mješoviti žanrovi i podvrste, posebice hip hopa koji je izdominirao na tržištu urbane glazbe. Postoji svjetska hip hop scena, ali i ona regionalna. Bez obzira na neke različitosti, neke karakteristike hip hopa su posvuda iste. Naime, to je pretežno „crnačka glazba“ koja je utjecala na brojne kulture, a koja je od svojih početaka do danas ostala vjerna svojim tradicionalnim načelima kao što su dance skupine, koreografije, video, festivali, grafiti, break dance, DJ-evi, beatboxing, MCing, sinkopirani ritmovi bubnja, upotreba gramofona itd. Urbana je glazba danas pod utjecajem moćne glazbene industrije i tehnološkog napretka, te je postala u velikoj mjeri komercijalna. Prodorni utjecaj ovog glazbenog žanra i kulture proširio se na televiziju, film, reklamu, modu, tiskane medije i sam jezik. Zahvaljujući razvoju brojnih alata, danas je hip hop dostupan gotovo svima, u svako doba putem društvenih mreža, televizije i sl.

Ključne riječi: urbana glazba, hip hop, žanr, kultura

SUMMARY

Urban music is a music genre from the 80s and 90s that includes R&B, hip-hop, soul, and grime. Nowadays, due to globalization process, economy and open market, it has taken a place within mainstream popular culture. We can say that there is no part of the world where hybrid or mixed genres and sub-genres don't exist, especially hip-hop that has the main role in the urban music market. Hip-hop scene can be split in two categories - global and local. Despite the minor differences, some of the hip-hop features have remained the same worldwide. Further, it is mainly "the black music" that has an impact to many other genres and has remained faithful to its traditional principles such as dance groups, choreography, video, festivals, graffiti, breakdance, DJs, beatboxing, MCing, syncopated drum pattern, turntable usage, etc. Urban music today is under the powerful influence of music industry and technological progress, also it has become very commercial. A strong influence of this genre and culture has spread to TV, cinematography, commercials, fashion, printed publications and language itself. As a result of great technological progress, hip-hop today is available to almost everyone, at all times on social media, TV, etc.

Keywords: urban music, hip hop, genre, culture

SADRŽAJ

SAŽETAK	I
SUMMARY	II
SADRŽAJ	III
1. UVOD	1
2. URBANA KULTURA	2
3. URBANA GLAZBA	5
3.1. ZNAČENJE POJMA	5
3.1.1. Definicije.....	5
3.1.2. Kontradiktornosti	6
3.2. POVIJESNI PRIKAZ	7
3.2.1. Hip hop temelji.....	7
3.2.2. R&B.....	11
3.2.3. Utjecaj hip hopa na druge žanrove: ispreplitanje i hibridni žanrovi.....	12
4. GLAZBENA INDUSTRIJA	21
4.1. TRADICIONALNI MEDIJI	21
4.2. NOVI MEDIJI	23
4.3. NAGRADE STRUKE	25
5. MEĐU ZVIJEZDAMA URBANE GLAZBE	29
5.1. TUPAC SHAKUR 2PAC	29
5.2. EMINEM	32
5.3. MISSY ELLIOTT	37
5.4. H.E.R.....	41
6. URBANA GLAZBA U HRVATSKOJ	45
7. ZAKLJUČAK	52
LITERATURA	54
POPIS SLIKA	58
POPIS TABLICA	58
PRILOZI	59

1. UVOD

Predmet ovoga rada je URBANA GLAZBA¹, a cilj rada je prikazati, pojasniti i ukazati na: osobitosti globalno prisutne urbane glazbe, njezin povijesni presjek i procvat u uvjetima ekspanzije glazbene industrije; dominantnost i prepoznatljivost hip hop glazbene i kulturne scene u svijetu na cjelokupnu svjetsku industriju (reklamnu, filmsku, modnu, oglašavanje, tiskane medije i dr.) te utjecaj urbane glazbe, a posebice hip hopa na način življenja, kreiranje svojevrsnog stila i kulturnih obrazaca ljudi diljem svijeta, na svjetskoj i regionalnoj razini; uzbudljiv i trnovit životni i stvaralački put nekih od najistaknutijih zvijezda urbane glazbe; osobitosti hrvatske urbane glazbe.

Tema rada je u velikoj mjeri kulturološko-socijalna i ne govori o apsolutnoj glazbi već onoj koja dolazi zajedno s angažiranim tekstom, pokretom, videom i sl., te ima ciljanu skupinu, zvijezde među svih rasama i nacijama i dr. Rad se dotiče i iluzije ravnopravnosti u kojoj se zapravo kriju uzroci nastanka i opstanka urbane glazbe.

Za potrebe pisanja ovoga rada podatci su se prikupljali iz primarnih i sekundarnih izvora metodom istraživanja za stolom (eng. *desk research*). U radu su korištene sljedeće znanstvene metode: metoda analize i sinteze, induktivna metoda, metoda sinteze, metoda kompilacije, komparacije, i generalizacije. Uz navedeno koristio sam materijale iz predmeta UMJETNOST I GRAD prof.dr.sc. Helene Sablić Tomić; materijale iz predmeta OSNOVE KOMPOZICIJE I PRIREĐIVANJE ZA ANSAMBLE red.prof.art. Sanje Drakulić, te na kraju vlastito iskustvo aktivnog autora i izvođača popularne glazbe².

¹ Pojam „urbano“ ima različita značenja u svijetu i kod nas. Naime, u svijetu se odnosi na isključivo „crnačku“ glazbu i kulturu, te uključuje hip hop, R&B, house, techno, DJ-ing, breakdance, graffite i sl., dok kod nas predstavlja nešto popularno i isključivo gradsko, najčešće vezano uz klubove. Urbana glazba može i ne mora biti adresirana manjinskim populacijama, određenim dobnim skupinama; može i ne mora ulaziti u sfere supkulture; može i ne mora izaći iz gradskih okvira i dosegnuti globalnu mega-popularnost, a u smislu glazbene produkcije može varirati od najsiromašnije elementarne do najraskošnije moguće... Termin je elastičan i sam po sebi dovoljno intrigantan; upućuje na vrijeme tolerancije i bogatstva različitosti u kojem živimo; varira ovisno o geografskim područjima i kulturama. Međutim i unutar jedne te iste kulture moguća su različita tumačenja. Stoga ne čudi što su nastali brojni hibridni žanrovi, podvrste i izvedeni stilovi hip hop glazbe. Sve navedeno potiče na istraživanje.

² Marin Bando se razvio u vrsnog multi-instrumentalista (brač, klavijature, harmonika, gitara, saksofon) i autora. Tijekom studija Glazbene pedagogije u Osijeku pokazuje ozbiljan interes za stvaranje i izvođenje glazbe, proučava instrumentaciju, digitalnu glazbenu umjetnost i kompoziciju. 2018. se pridružio popularnom bendu BOSUTSKI BEĆARI. „Svojim autorskim radom, te radom u studiju, Bando daje jednu sasvim novu dimezniju bendu. Redaju se uspješnice kao što su „Želim te noćas“, „Samo me jednom pogledaj“, „Dobro će nam skupa biti“ itd. koje osvajaju nacionalne top liste, postižu milijunske preglede na YouTube-u i koje publika diljem hrvatske i regije odlično prihvaća. Sve to kulminira odličnim studijskim albumom „Budi tu“ u izdanju najveće Hrvatske izdavačke kuće „Croatia Records“ s kojom Bosutski Bećari potpisuju ekskluzivni izdavački ugovor na 5 godina. Marin

2. URBANA KULTURA

Urbanom kulturom smatra se kultura gradova. Pretpostavlja prisutnost velikog broja vrlo različitih ljudi u vrlo ograničenom prostoru, a većina tih ljudi su jedni drugima stranci. Što je veći grad, to je otuđenost izraženija. To omogućava izgradnju velikog niza supkultura koje su bliske jedna drugoj, odnosno izložene međusobnom utjecaju, ali bez nužnog zadiranja u privatni život drugih ljudi (Tönnies, 1957). Dakle, urbana kultura predstavlja bilo koji obrazac ponašanja raznih tipova gradova i urbanih područja (prošlih i sadašnjih). Urbana kultura pretpostavlja institucije, gradove, životne putove i kulturne oblike koji rastu u gradovima, navodi Fox (n.d.) u Encyclopaedia Britannica. Urbana područja su ona s koncentracijom moći, poput vladinih prijestolnica i sjedišta poduzeća, kao i bogatih i moćnih ljudi koji su zaposleni u njima. Takva urbana mjesta, odnosno urbani gradovi, organiziraju ljude, stvaraju norme, vjerovanja i vrijednosti.

Suvremeno društvo nije moguće objasniti bez objašnjenja prostora u kome se društveni život odvija. Informacijsko doba karakterizira umreženo društvo i informacijski grad, suvremeni ekvivalent industrijskom gradu 19. i 20. stoljeća“ (Šarinić, Čaldarović, 2015: 119). Gradovi predstavljaju centre znanja i mjesta na kojima se nalazi najveći broj visoko obrazovanog stanovništva. Samim time imaju najveći potencijal za inovacije, rast i razvitak. Gradovi imaju snažnu dozu socijalne uključenosti, jedinstvenu kulturnu i arhitektonsku vrijednost i izvanredne mogućnosti za gospodarski razvoj. Dakle, gradovi su okosnica društvenog i gospodarskog razvoja te imaju ključnu ulogu u životima više od primjerice dvije trećine europskog stanovništva koje u njima živi. Također imaju ključnu ulogu kao pokretači gospodarskog razvoja, s obzirom da su oni mjesta spajanja, kreativnosti i inovacija ali i pružatelji usluga okolnim područjima. Inovacijska aktivnost u svim sferama ljudskog djelovanja je najjača u gradovima. Gradovi mogu predstavljati i plodno tlo pogodno za razvoj znanosti i tehnologije, kulture i inovacija, kolektivne kreativnosti i individualnosti i smanjenja posljedica koje donose klimatskih promjena.³

Bando postaje jedan od najtraženijih autora glazbe u hrvatskoj i surađuje s mnogim poznatim imenima hrvatske estrade kao što su Jole, Lidija Bačić, itd...“ (<https://www.bosutski-becari.hr/index.php/2016-04-23-13-00-35/2016-04-23-13-00-56/2016-04-23-17-16-48>)

³ Gradovi bi morali rješavati niz urbanih izazova a to uključuje: „iskorištavanje punog potencijala informacijske i komunikacijske tehnologije za osiguranje bolje zdravstvene zaštite, osiguranje čistijeg okoliša i lakši pristup javnim uslugama, razvoj inovacijskih partnerstva za osiguranje pametnog i čistijeg urbanog transporta, smanjenje broja učenika koji rano napuštaju školovanje te osiguranje podrške mladima za ulazak u poduzetništvo i samozapošljavanje“ (Cuter.hr, pristupljeno: 29.08.2019.). Gradovi predstavljaju velik potencijal za uštede energije i pomak prema CO2 neutralnom gospodarstvu. Trebalo bi promicati zelene kompaktne i energetske učinkovite gradove kao okosnicu zelenog rasta. Energetske i industrijske politike temelje se na integriranim i strateškim pristupima koje uključuju potporu i sudjelovanje lokalnih vlasti, građana i dionika.

Industrijska revolucija dovela je do snažne urbanizacije⁴. Životni stil ljudi koji žive u urbanom području često se stereotipizira da je užurbaniji, odnosno da stanovnici grada žive bržim tempom života od onih naseljenih u ruralnim sredinama. Urbani je život vrlo stresan, ali zanimljiv. Ljudi u takvim sredinama obično su zaokupljeni prikupljanjem i trošenjem novca. Život u gradu je uvijek skuplji od života izvan grada. Možda je najznačajnija razlika između gradskog i seoskog života uprave u tome što egzistencija u gradu gotovo u potpunosti ovisi o novcu. U gradovima postoji stalan protok robe i novca. Urbani život uključuje i velike mogućnosti zabave, obrazovanja, širok izbor vrsta stanovanja, sustave javnog prijevoza i druge usluge (Delaney, 2011). Urbani se život uvelike razlikuje od prigradskog ili seoskog u tome što gustoća naseljenosti dovodi do velikih kulturnih razlika. Urbani centri imaju više kazališta, umjetničkih centara, češće se održavaju koncerti i sl (Delaney, 2011).

Kanada je jedna od najvećih zemalja u svijetu po površini (druga po redu odmah iza Rusije). 2014. godine urbanizirano je gotovo 82% Kanade, odnosno više od 80% kanadskog stanovništva živjelo je u gradovima. 2017. godine 81,35% ukupnog stanovništva živjelo je u gradovima (Statista.com, pristupljeno: 29.08.2019.). U Kanadi se primjerice urbana kultura ponekad koristi kao eufemizam za kulturu vidljivih manjina („ne-bijelaca“). Često to znači „crnu kanadsku kulturu“, iako crnci čine znatno manji udio stanovništva u Kanadi nego u Sjedinjenim Američkim Državama (dalje: SAD). Fraza se može upotrijebiti za označavanje multikulturalnosti prilagođene imigrantima, koju njeguju gradovi poput Toronta, Ontaria i Vancouvera, za razliku od uobičajeno bijelih ruralnih područja tih pokrajina, navodi se na Wikipedia.org [1] (pristupljeno: 29.08.2019).

U SAD-u se *urbana kultura* često koristi kao eufemistička referenca na suvremenu afroameričku kulturu (Gray, 2010). Prije 20. stoljeća afroameričko stanovništvo je bilo uglavnom ruralno. Velika migracija Afroamerikanaca je stvorila prve velike, urbane crne zajednice na američkom sjeveru. Procjenjuje se da je otprilike 400.000 stanovnika napustilo Jug između 1916. i 1918. godine. U ovom razdoblju oblikovale su se kulture 20. stoljeća mnogih modernih gradova SAD-a (Wikipedia.org [1], pristupljeno: 29.08.2019).

⁴ „Usljed rasta industrijske proizvodnje (ekonomija razmjera) te tehničkog napretka na svim područjima ljudskog života i društva, uključujući i inovacije u građevinarstvu, došlo je do ogromnog rasta, kako u broju tako i u veličini gradova. Porast stope urbanizacije iznosio je 39% u 1980-ima, 45% 1994. godine i 48% 2002. godine. Prema UN-ovim predviđanjima, do 2025. godine stopa urbanizacije bit će viša od 60%“ (Šimunović, 2007: 46). U zapadnom svijetu urbana područja i njeni stanovnici se uvelike razlikuju od onih u prigradskim i ruralnim područjima. Naime, urbana područja podržavaju bijeli i srednji slojevi srednje klase, radnici, studenti, akademici i kreativni tipovi (umjetnici). Urbaniti su manje religiozni, ekološki skloniji i otvoreniji za useljavanje od ruralnih ljudi (Wikipedia.org [1], pristupljeno: 29.08.2019.).

Za većinu velikih gradova karakteristična je multikulturalnost, spoj populacija raznih rasnih, vjerskih i nacionalnih pripadnosti. U tom smislu su veliki gradovi poput suvremenih Babilona, mjesta žarišta spajanja i suprotstavljanja. Uvjeti „konkurencije“ pogoduju svakoj pojedinoj kulturi u gradu, pa redovito prevlada najjača vodeća struja. Tako se oni koji su u drugom planu trude prijeći u prvi, a ovi koji su u prvom – zadržati prvenstvo.

Na kraju ovog poglavlja može se reći da riječ „urbano“ općenito asocira na urbanu kulturu, urbana područja, urbane gradove, urbanizaciju, ali i životni stil ljudi. Naravno, pojam urbanog se različito doživljava u svijetu i kod nas, no općenito se može reći da se urbanom kulturom smatra kultura gradova, a da su urbana područja ona s koncentracijom moći. Za nastavak ovoga rada biti će nam u većoj mjeri važna urbana kultura koja se u SAD-u koristi kao referenca na suvremenu afroameričku kulturu. Razlog je taj što se u nastavku rada pojašnjava urbana glazba, koja se povezuje sa „crnačkom“ kulturom i stilom življenja.

3. URBANA GLAZBA

3.1.ZNAČENJE POJMA

3.1.1. Definicije

Urbanu glazbu čine svi glazbeni žanrovi nadahnuti hip hop zajednicom. Shaw (2018) navodi da je pojam nastao kako se prema takvoj glazbi ne bi odnosilo kao prema „crnačkoj glazbi“, da se ne naljute. Drugim riječima, nastao je kao drugi pojam „glazbe crnih ljudi“. Prihvaćeno je kao stil glazbe za sve. Ako je to stil korišten većinom kao stil crnaca i manjina, zvao bi se „urbani stil“.

Urbana (suvremena) glazba je zapravo glazbeni žanr 80-ih i 90-ih godina definiran snimkama ritam&bluesa (R&B) i soul umjetnika sa neodoljivom međusobnom privlačnošću. Pojam se prvi puta pojavio kao američki radio format osmišljen tako da privuče ljude koji zakupljuju marketinški prostor koji su smatrali da „crnački radio“ („black radio“) neće imati dovoljno širok doseg te će na taj način i njihov reklamni odjek biti ograničen, navodi Dudley (n.d.) u Encyclopaedia Britannica. Urbana glazba je, dakle, izraz koji se koristi u glazbenoj industriji, a uključuje R&B, hip-hop, soul i sada grime – vrsta elektroničke glazbe nastale u Londonu početkom 2000-ih. Riječ „urbana“ rađa se iz rasnog stereotipa crnačkih zajednica. Ne iznenađuje da je takva „crna glazba“ nastala i usko vezana uz London jer polovina svih crnaca u Velikoj Britaniji živi upravo tamo. Američki sociolog i profesor Elijah Anderson ističe da „urban“ znači crno i dolazi sa svim mogućim stereotipima i time briše raznolikost i slobodu crnačke glazbe. Danas je crna glazba općeprihvaćena, ali ona dolazi iz jamajkanskih brda (reggae), s dubokog juga (blues) i iz afričkih sela (bubnjevi i ritam). Definiranje crne glazbe prema tome rezultira gentrificacijom žanrova, što je primjerice omogućilo da Ed Sheeran bude proglašen „Most Important Act in Black and Urban Musici“ prema BBC Radio 1Xtra's Power listi iz 2014 (Andrews, 2018).

Pojam urbane glazbe često se shvaća glazbom velikih gradova, no nije nužno uvijek tako. Naime, ne koristi se za svu glazbu iz grada jer bi na taj način i punk i suvremena azijska glazba pripadali istom žanru (Andrews, 2018).

Zaključno, urbana glazba je izraz u glazbenoj industriji, a odnosi se na „crnačku“ glazbu te uključuje razne, prethodno nabrojane glazbene stilove i žanrove. Pritom kada se govori o urbanoj glazbi ujedno se ovdje govori i o kulturi, jer je urbana glazba svojevrsan stil i način života te je utjecala i utječe na brojne kulture, te je sama po sebi, može se reći, svojevrsna „crnačka“ kultura.

3.1.2. Kontradiktornosti

Zoran Tučkar⁵ 2017. godine napisao je zanimljiv članak „Ozbiljni kritičari i narodnjaci – postoji li uopće urbana muzika?“. Novinar se pita je li moguće da glazbeni kritičar previše „zaglibi“ u rock te stoga propusti prepoznati Mozarta koji komponira iz narodnjačkog glazbenog stila. Isti smatra da to i nije tako nemoguće. Sarkastično pritom daje primjer Mozarta koji ide po krčmama, opija se i druži te inspiriran napjevima koje je tamo čuo potom sastavlja operu „Čarobna frula“. Shodno tome, možda danas neki „moderni Mozart“ komponira narodnjake koji su to samo po stilu, a po svemu ostalome vrhunska glazba. Naime, zanimljivo je kako inspiracija narodnim motivima nije novost ni u rock glazbi, a ni u klasiци. „Na sjeveru Hrvatske poznat je tradicionalni napjev „Miš mi je polje popasel“. Uzevši tu melodiju, Bedřich Smetana je promijenio tonalitet i melodija je postala lajtmotiv „Vltave“, kompozicije iz ciklusa „Moja domovina“, navodi Tučkar (2017). Cinični poznavatelji moderne glazbe sjetit će se Gorana Bregovića koji je svašta preuzeo iz hrvatskog, srpskog, romskog i narodnog, pa isto tako i Bob Dylan i Led Zeppelin. Prisjetimo se križanja tradicionalne engleske folklorne glazbe s orijentalnim „zavijanjima“. Što se tiče rapa, recitiranje stihova uz repetitivan ritam je prisutno kod jednostavnih zajednica, stoga nije teško zamisliti da se nešto tako prakticiralo davno u povijesti (pa čak i za vrijeme obreda kod primitivnih plemena).

Postavlja se pitanje postoji li uopće urbana glazba? Tučkar (2017) smatra da sve ono što slušamo su zapravo derivati soula, jazza, gospela, bluesa, countryja, bluegrassa i trubadurskog folklornog izričaja koji su redefinirali zvuk zahvaljujući tehnološkom napretku. Sve prethodno navedeno nastajalo je u socijalno deprivilegiranim sredinama i zapuštenim gradskim četvrtima s minimalnim higijenskim uvjetima ili na selima gdje bi ljudi nakon napornog cjelodnevnog rada sjeli i uz piće spontano zapjevali. Kompletna moderna glazba je potekla iz takvih sredina, pa bi stoga glazbeni novinari trebali pratiti što se događa upravo u takvim sredinama. Danas je Šaban Šaulić dobio priznanje od grupe Let3 „ne samo što se „Dođi da ostarimo zajedno“ vratila kao sjajan komad progresivnog rocka, nego je postala i jedna od poznatijih pjesama grupe Let3“, navodi Tučkar (2017). Zanimljivo je i kako je upravo Let3 obradio operu „Ero s onoga svijeta“ narodnim napjevima. Može se reći da je urbana glazba pojam smišljen za „glazbene snobove“ te je gotovo nemoguće oduzeti joj mogućnost da koegzistira s nekim drugim žanrovima, posebice narodnjacima koji su danas vrlo popularni (Tučkar, 2017).

⁵ Autor na Muzika.hr

Govoreći o kontradiktornostima u urbanoj glazbi, zanimljivo je spomenuti i pitanje homoseksualnosti i homofobije. Naime, stav prema homoseksualnosti u hip hop kulturi povijesno je vrlo negativan. Može se reći zapravo da je hip hop vrlo homofobičan te da zauzima drugo mjesto iza uvredljive anti-gay retorike. Ipak, i hip hop je imao prilično puno seksualnih trenutaka, kao što je primjerice zloglasni poljubac između Lil Wayne i Baby. Ono što je zanimljivo je kako to da hip hop i dalje može biti protiv homoseksualnosti, a na dosljednoj osnovi ima gay prizvuk. Tu su i karakteristične saggin hlače koje se saviju da se vide muške bokserice, a koje potječu od gay zatvorske kulture. Ili primjerice dječja ružičasta boja na bundama i suknjicama na muškarcima. Duboki V-izraz, čizme, ljubičasti šalovi i ostali motivi na muškarcima,... (djsakir.wordpress.com, n.d., pristupljeno: 14.09.2019.).

3.2. POVIJESNI PRIKAZ

3.2.1. Hip hop temelji

Izraz hip hop⁶ nastao je kombinacijom dviju riječi: *hip*, koja označava nešto trenutno ili sadašnje, i riječi *hop*, koja označava pokrete u vidu skakanja. Hip Hop je društveno-politički pokret nastao u kasnim 70-ima na ulicama Bronx-a (New York) i tada se proširio po cijelom svijetu (Zivimbolje.org, pristupljeno: 01.09.2019.). Hip Hop je kultura kojom se ljudima koji su odrasli u getu daje glas, a tekstovi pjesama govore o osobnim iskustvima. Pjesme se obično miješaju s drugim glazbenim žanrovima poput rocka i klasike (klavir) ili sa sviračima zvuka i strunjačama (Madison, 2015).

Hip hop smatra se kulturnim pokretom, ali i plesnim stilom. Danas se hip hop sastoji od plesnih pokreta koji su skakutavi i energični te posebno zanimljivi mlađoj populaciji. „U spotovima najpopularniji izvođača kao što su Justin Bieber, Beyonce, Jennifer Loper, Usher i drugih, posebno se ističu hip hop pokreti i koreografije“ (Zivimbolje.org, pristupljeno: 01.09.2019.).

Break Dancing i Graffiti smatraju se dijelom hip hopa, ali i načinom izražavanja. Osim toga, tu je i Freestyling kao glavni dio hip hopa, zajedno s rap bitkama, navodi Madison (2015). „Danas hip hop uključuje nakit, parfeme, odjeću i obuću, radio i TV, magazine, portale, knjige...“ (Liberal.hr,

⁶ Termin je navodno prvi upotrijebio Lovebug Starski u svojoj pjesmi „Hip hop shoowop da bop“ (Popović, 2013).

2018., pristupljeno: 01.09.2019.). Gotovo da ne postoji gospodarski sektor koji se nije umiješao u hip hop. O raširenosti hip hopa i prihvaćenosti u svijetu svjedoče sljedeće brojke (Maxwell, 2013):

- 24 milijuna ljudi diljem svijeta svakodnevno sluša hip hop glazbu;
- Pola milijuna ljudi svakog mjeseca ide na hip hop koncerte;
- 28 milijuna ljudi redovito kupuje hip hop proizvode.

Sama glazbena hip hop industrija je vrijedna oko 10 milijardi dolara, a ta vrijednost je u konstantnom porastu, navodi Maxwell (2013).

Slobodnotržišni pothvat hip hopa počeo je 1970-ih u New Yorku s djecom iz obitelji niže i srednje klase, prvenstveno Afroamerikancima, Jamajčanima i Portorikancima (Hip-hop.hr [1], n.d., pristupljeno: 02.09.2019.). Ta su djeca improvizirali tekstove preko funk i soul glazbe koju su mixali DJ-i na kvartovskim tulumima i u lokalnim klubovima (Maxwell, 2013). To su bili disco partyji i otvoreni „block“ partyji. Ti su partyji bili u getoima na otvorenom – nasred parka ili ulice bi bio postavljen mali stage za DJ-a, struja bi bila „prištekana“ na najbližu banderu, došli bi live bubnjari i svirači. Ovi block partyji su vrlo brzo postali jako popularni jer su služili kao svojevrsno preusmjerenje negativne energije i frustracija te nasilja i ubijanja u životu u bandama. Bilo je puno DJ-a koji su tada puštali glazbu na takvim zabavama: Flowers, Kool DJ Jones, Lovebug Starski, Kool DJ Dee, no trojica su se značajno istaknula, te su njihovi partyji bili najposjećeniji: Kool DJ Herc, Afrika Bambaataa i Grandmaster Flash. Block partyji su nastavljeni sve do početka 80-ih i imali su niz prednosti nad puštanjem glazbe u disku. Potom su se partyji počeli snimati na kazete, s miksevima koji su u svojoj biti bili prvo rap albumi. Na tim partyjima su nastali i freestyle battle – razni emceji koji bi se natjecali u repanju za novčane ili kakve druge nagrade (Hhunity.org, 2006., pristupljeno: 02.09.2019.). Može se reći da je pojavom emceja i njihovog međusobnog natjecanja rođen „rap“ kao glazbeni stil. Borili su se („battle“) za poštovanje, ali i za slušatelje iz susjedstva i grada (Maxwell, 2013). Usporedno s emcee freestyle battleovima su išli i breakdance battlovi, gdje su se razne breakdance skupine natjecale u svojim vještinama. Priča se nastavlja sve do 1979. godine kada nastupa prvi službeno objavljeni rap single „Rappers Delight“ grupe Sugarhill Gang izdanom za Sugar Hill records, prvu kuću koja je objavljivala rap albume. Počelo je vrijeme kada će se postupno istinusti kazete i block partyji. Veliku ulogu počeo je odigravati novac, odnosno Kacijalizacija, ekonomija i slobodno tržište. Uskoro nastupi više nisu bili besplatni, već su se morale platiti karte za ulazak u disco. Snimljeni su i prvi filmovi hip-hop tematike, reperi se prvi puta pojavljuju na televiziji, počinju prve rap emisije na radiju, javlja se prvi ženski solo emcee koji snima ploču i sl. Nastupa kraj izvorne „old school“ ere. Jedini koji je

do dan danas ostao vjeran izvornoj tradiciji hip hopa bio je i ostao Kool DJ Herc koji nikada nije izdao niti jedan album (Hhunity.org, 2006., pristupljeno: 02.09.2019.).

Može se reći da je srž hip hopa u kompleksnom spoju rima, ritma, crtanja i plesa, no istodobno je kroz svoju povijest mijenjao razine po klasičnim principima slobodnog tržišta. Naime, hip hop nije postao komercijalan preko noći. „Slobodno tržište je poslužilo kao katalizator sa svojim prirodnim procesima – konkurentnost, natjecanje, poboljšavanje kvalitete i rast oblikovali su žanr i kulturu tijekom vremena. Nadopunili su proces snimanja, miksanja i masteringa i potpomogli hip hop-u u otkrivanju novih slušatelja“ (Liberal.hr, 2018., pristupljeno: 02.09.2019.). Zapravo, može se reći da su svi procesi pomogli slušateljima da otkriju ovu vrstu glazbe. To je bilo moguće putem raznih alata koji su stvoreni i dostupni putem komercijalnih sredstava. Tome svjedoči i nadmetanje prethodno spomenutih emceea preko personaliziranih beatova za koje su bili potrebni dodatni alati (sampler, sintisajzer, ritam mašine u pratnji kasetofona ili gramofona). Nadmetanje emceea i rano natjecanje je podiglo određene izvođače i poboljšalo ukupni proizvod, a pobjednici su potom imali priliku postati poznati. Dok su se međusobno natjecali, emceei i DJ-i su morali zadovoljiti svoje klijente. Morali su činiti sve da bi privukli publiku, odnosno zadovoljiti sva njihova očekivanja jer se nezadovoljna publika znala popeti na binu, oduzeti mikrofon lošem emceeu i istjerati ga van te čak sami nastupiti bolje, navodi Maxwell (2013).

Podloga hip hopa je beat. Preslušavajući stare ploče umjetnici bi našli ritmove ili neke djeliće, izvukli ih i pretvorili u osnovu za potpuno novu industriju. Navedeno je omogućilo da jedna osoba spoji glazbu koja bi nekoliko godina ranije zahtijevala skupog glazbenika ili čak čitav bend. Tome su u prilog išli novi instrumenti poput samplera⁷ i ritam mašina⁸. Ipak, u probijanju hip hopa i entuzijasta doprinijeli su milijuni alata, arbitraža i poduzetnika koji su žanr odveli od blokovske zabave do medijske dominacije. Proces je uključivao suradnju milijuna ljudi diljem svijeta, od kojih je malom broju njih bilo jasno da su uopće uključeni u taj proces (Maxwell, 2013).

Hip hop se proširio po SAD-u tijekom 80-ih i 90-ih. „U svijetu su početkom 90-ih u hip hop glazbi vladali ljudi poput Vanille Icea i MC Hammera, koji su se, doduše, pokazali kao oni koji su *plesali jedno ljeto*, odnosno imali jedan pravi hit i zatim nestali. Međutim, u to vrijeme pojavili su se i Ice Cube, Public Enemy, Tupac i Nas“ (Hip-hop.hr [1], n.d., pristupljeno: 02.09.2019.). U to vrijeme

⁷ Sampler (engl.) je elektronički uređaj za snimanje i pohranjivanje zvukova i glazbe u digitalnom obliku.

⁸ Ritam mašina je elektronički glazbeni instrument koji imitira zvukove bubnjeva i ostalih udaraljki, te često bas liniju. Najčešće je vezana uz elektronsku glazbu i žanrove kao što je house.

su se pojavili novi emceji, od kojih je svaki pažljivo prilagođavao varijacije glazbe za različitu publiku. Rezultat tih suptilnih adaptacija bio je taj da je hip hop doveo do raznovrsnih kvaliteta i stilova, pri čemu je svaki od stilova odgovarao drukčijem zemljopisnom / demografskom položaju. „Naime, dok se hip hop mogao čuti u različitim gradovima diljem Sjedinjenih Država, njegov zvuk u New Yorku, koji je nadahnut energičnim glazbenicima poput Jamesa Browna, često nije odrazio njegov zvuk u Los Angelesu koji je nadahnut laid-back funky basovima Zappa i Rogera. Njegov zvuk u Los Angelesu bio je znatno drukčiji od zvuka koji se pojavio na jugu SAD-a, koji je eksperimentirao izvan uobičajenog četverotaktnog beata. I njegov zvuk na jugu mogao bi biti u suprotnosti sa zvukom Midwesta, koji je koristio brže *beatove*“ (Liberal.hr, 2018., pristupljeno: 02.09.2019.).

Potom dolazi do razvoja još većeg broja alata, kao što su: rekorderi, kasetofoni, CD playeri, mp3 playeri i računala. Razvoj svih alata je zahtijevao tisuće maloprodajnih trgovaca diljem svijeta da prevoze i preprodaju opremu. Tvrtke su počele promovirati, oglašavati i prodavati snimke, CD-e, mp3 datoteke, trake i dr. Pojavom svake nove inovacije otvorene su nove kreativne mogućnosti za poduzetnike i umjetnike. Prije toga naravno građeni su studiji za snimanje, što je značilo uključivanje građevinskih tvrtki, inženjera, arhitekata, zidara i dr. Studiji su morali bili opremljeni mikrofonomima, monitorima, limitatorima, zvučnom izolacijom, pločama za mixanje i sl. Bio je potreban i velik broj ljudi koji su pomogli u stvarnom procesu snimanja (priduceni, inženjeri,..), a od kojih svaki pojedinac koristi određenu skupinu vještina. Hip hop pokret je uvelike zaslužan za procvat glazbene industrije.

Postavlja se pitanje bi li hip hop kakvog danas poznajemo bio moguć bez tržišne ekonomije?! Vjerojatno ne. Slobodno tržište podrazumijeva sustav bez predrasuda ili sklonosti tko ima koristi, a tko nema. Tržište je sustav koji žive ljudi svojom kreativnošću i uslugom, a kvaliteta proizvoda počiva isključivo na leđima poduzetnika. Ipak, tom kvalitetom upravljaju zajednice. Slobodno tržište pojedincima i poduzećima pruža platformu za unapređenje zajedničkih interesa, a zauzvrat potrošačima nudi različite izbore, mogućnosti i načine. Zbog svih tih zajedničkih interesa hip hop se udomaćio diljem svijeta (Maxwell, 2013).

Tijekom 80-ih godina 20.stoljeća bijeli glazbenici su počeli prihvaćati novi stil. Najpoznatija bijela rap grupa u to vrijeme bila je Beastie Boys. Crnačka rap grupa Run DMC je jedna od prvih rap grupa koje su se pojavile na MTV-u. To je bilo značajno jer je MTV u svojim počecima bio poznat po rasizmu. U otprilike isto vrijeme pojavila se i popularna ženska rap grupa Salt-N-Pepa. U kasnim

80-ima velik dio rap glazbe postaje politički i poprima vid borbe protiv ugnjetavanja od strane vlasti. Pored političkog rapa javlja se i gangsterski rap koji opisuje život uz seks, drogu i nasilje. Tijekom 90-ih rap postaje izrazito električan. Hip hop je značajno utjecao na bijelu i crnu kulturu. Većina sleng izraza hip hop kulture su postali standardni dio rječnika mladih iz različitih etničkih grupa. Rap funkcionira kao glas zajednice koja nema pristup mainstream medijima. Rap potiče ponos, samopouzdanje i rad na sebi, te pravi pozitivnu sliku o crnačkoj povijesti. Ono što je sigurno je to da je hip hop jedan od najmasovnijih glazbenih pokreta u svijetu i da će kao vrlo kreativna kultura nastaviti svoj život još dugo (Popović, 2013).

Na kraju ovoga poglavlja može se reći da je hip hop zasigurno najistaknutiji i najvažniji žanr urbane glazbe. Kada se govori o terminu urbane glazbe, često je upravo hip hop njegova svojevrsna istoznačnica. Hip hop nije samo žanr nego i kultura, a uključuje pokrete, koreografije, break dance, rap, graffite, DJ-eve, nadmetanje emceeya i dr. Širenju hip hopa u svijetu doprinijeli su tržišna ekonomija i komercijalizacija glazbe. Danas je ova vrsta glazbe dostupna svima, u svako doba dana i noći, u raznim oblicima, vrstama, podžanrovima, putem raznih alata i dr. Iako je hip hop u svojim počecima bio „crnačka“ glazba, danas su i bijeli glazbenici prihvatili ovaj stil.

3.2.2. R&B

Ritam i blues glazba, ili R&B glazba, izvorno se naziva "trkačka glazba" i u osnovi je uključivala bilo koji oblik glazbe namijenjen crnoj publici. Podrazumijeva kombinaciju jaza, gospela i bluesa (UrbanDictionary.com[2], pristupljeno: 04.09.2019.). Izraz "R&B" izvorno je uveden krajem 1940-ih u SAD-u i koristio se kao manje uvredljivo marketinški izraz. Dok se R&B glazba razvijala tijekom godina kako bi rađala suvremene žanrove R&B zvukova, originalni se žanr fokusirao na boogie ritmove i uključivao je poznata djela poput Bo Diddley i Chuck Berry. Kraj Drugog svjetskog rata stvorio je iznenađujući poziv na rasnu glazbu, a rezultat je i glazbeni žanr R&B. Današnja suvremena R&B glazba ima izrazito drugačiji zvuk od svojih prethodnika, usredotočena je na pop ritmove i kulturu, a ne na blues, gospel i jazz zvuke prethodnih generacija (iako su ti elementi i dalje ponekad prisutni).

Krajem 40-ih i 50-ih godina R&B grupe sastojale su se od limenih i drvenih duhačkih instrumenata, kao i bubnjeva, klavira i vokala. Ti su elementi bili uobičajeni u jazz bendovima, ali R&B glazbenici su imali jači zvuk uz stalni ritam. Kako su pedesete napredovale, žanr je postao zapažen

po svom seksualno sugestivnom tekstu i provokativnom plesu uz njega (Urbandictionary.com[2], pristupljeno: 04.09.2019.).

3.2.3. Utjecaj hip hopa na druge žanrove: ispreplitanje i hibridni žanrovi

Hip hop danas ima velik utjecaj na pop glazbu. Uspon tog žanra i svih ostalih na koje je utjecao oblikovao je glazbenu strukturu američkih top lista (Šimulija, 2015). Hip hop glazba se može podijeliti u različite podžanrove, fuzije s drugim žanrovima i regionalne hip hop scene. Prema povijesnim razdobljima, hip hop se dijeli na sljedeća razdoblja (Wikipedia.org [2], pristupljeno: 04.09.2019):

- Korijeni hip hopa
- Old school hip hop
- Novi školski hip hop te
- Zlatno doba hip hopa.

Izvedeni stilovi hip hopa su (Wikipedia.org [2], pristupljeno: 04.09.2019):

1.Alternativni hip hop – podžanr koji obuhvaća širok raspon stilova koji obično nisu identificirani kao mainstream; odnosi se na hip hop grupe koje se odbijaju uskladiti s bilo kojom od tradicionalnih vrsta rapa, poput gangsta, hardcore, popa i party rapa; umjesto toga, zamagljuju žanr te crpe ideje iz funk i pop/rock, kao i jazz, soul, reggae, pa čak i folk glazbe.

2.Breakbeat - širok stil elektroničke ili plesno orijentirane glazbe koji koristi pauze, često uzorkovane iz ranijih snimaka u funk, jazz i R&B, za glavni ritam; beakbeats su korišteni u stilovima kao što su hip hop, jungle, drum and bass, big beat, hardcore i UK garage stilovi.

3.Boom bap – glazbeni produkcijski stil koji se istaknuo u hip hop-u na Istočnoj Obali 90-ih.

4.Chap hop – glazba podrijetlom iz Engleske koja kombinira hop hop s elementima iz chappista ili steampunk supkultura i stereotipnih engleskih opsesija poput kriketa, čaja i vremena.

5.Chopped and screwed – tehnika remiksiranja hop hop glazbe koja se razvila na sceni hop hopa u Houstonu početkom 90-ih; usporava se tempo na između 60 i 70 otkucaja u četvrtini note u minuti i primjenom tehnika kao što su preskakanje vremena, vrijeme zaustavljanja i dr., a kako bi se napravila „chopped-up“ verzija originala.

6.Chopper – stil hip hopa koji je nastao iz Srednje-zapadnog dijela SAD-a i odlikuje se brzim ritmom ili rapanjem; jedan od glavnih oblika hop hopa na Srednjem zapadu, iako se ranih 90-ih proširio i na druge dijelove SAD-a pa i po svijetu.

7.Christian hip hop (kršćanski hip hop) – podžanr kršćanskog svjetonzora, s općim svrhama evangelizacije, proučavanje nekih članova crkve i sl.; glazba se pojavila iz urbanih zajednica SAD-a 80-ih; naglašava upotrebu pozitivnih i uzdižućih poruka za promicanje vjere i vjerovanja.

8.Comedy hip hop – podžanr glazbe komične prirode, koja često uključuje satirične stihove, ponekad se smatra parodijom hip hop žanra, no nije nužno slučaj.

9.Contemporary R&B - glazbeni žanr koji kombinira elemente ritma i bluesa, popa, soula, funk, hip hopa i elektronske glazbe.

10.Countrp-rap – fuzija žanra popularne glazbe koja spaja country glazbu s hip hop stilom.

11.Crunk – podžanr hip hopa koji je nastao početkom 90-ih i stekao uspjeh mainstreama sredinom 2000-ih.; jedan je od plesnih i klupskih podžanrova koji su više usmjereni na južni hip hop.

12.Crunkcore – fuzijski žanr koji karakterizira kombinacija kulturnih i glazbenih elemenata od crunk, screamo, pop, elektronske i dance glazbe; žanr često sadrži „vriskane“ vokale, ritmove hip hopa i „seksualno provokativne stihove“.

13.Cloud rap – mikrožanr hip hopa; karakterizika ga „mutna“, lo-fi produkcija.

14.Drill - stil je trap glazbe nastao na južnoj strani Chicaga početkom 2010-ih; definiran je mračnim, nasilnim, nihilističkim sadržajem i zloslutnim ritmovima pod utjecajem zamke; drill je ušao u američki mainstream sredinom 2012. godine nakon uspjeha repera i producenta Young Chopa, Chief Keefa, Lil Durk,...

15.Electro hop - žanr je elektronske glazbe i ranog hip hopa koje je utjecao na korištenje bubnjeva; takav žanr sadrži bubnjeve i jake elektronske zvukove, a obično su bez vokala; kad su uključeni vokali obično su isporučeni na mrtav način bez prevelikog izražaja.

16.Emo hip hop - žanr nastao stapanjem hip hopa i emoa koji je nastao na SoundCoud sceni sredinom 2010-ih; žanr spaja karakteristike hip-hopa kao što je repanje s riječima i vokalima koji se mogu pronaći u emo glazbi.

17.Experimental hip hop - podžanr je hip hopa, sličan je kao alternativni hip hop; obuhvaća mnogo stilova kao i kod alternativnog hip hopa odnosi se na hip hop grupe koje se odbijaju uskladiti s bilo kojom od tradicionalnih vrsta rapa, poput gangsta, hardcore, popa i party rapa; umjesto toga, zamagljuju žanr te crpe ideje iz funk i pop/rock, kao i jazz, soul, reggae, pa čak i folk glazbe

18.Freestyle rap - improvizirajući žanr s ili bez instrumentalnog tempa u kojemu riječi nisu usklađene s nekim određenim subjektom ili strukturom.

19.G-funk - podžanr hip hopa koja se pojavila iz West Coast Gangasta rap početkom 1990-ih s velikim utjecajem funka iz 1970-ih, a veliki utjecaj je donio glazbenik Parliament-Funkadelic.

20.Gangsta rap - još zvan kao „gangster rep“ stil je hip hopa u kojem teme i stihovi naglašavaju životni stil „gangsta“ i „Thug-Life“; taj žanr se razvio iz hardcore rap-a sredinom 80-ih godina

kojeg su donijeli reperi poput Ice-T-a, a kasnije je postao popularan diljem zemlje; često se Gangsta rap povezivao s bandama koji su preko njega ostvarivali svoje umjetničke slike.

21.Ghetto house - ili G-house, žanr je nastao od tvrtke Chicago house i postao je poznat stil 1992. godine; sadrži mnogo pjesama, a dobar dio sadrži eksplicitne seksualne tekstove.

22.Ghettotech - žanr je elektronske glazbe koja potječe iz Detroita; kombinacija više elemenata, vokali se često ponavljaju, poneki kao pornografski; ghettotech je nastao kao DJing stil inspiriran elektricitetom uz primjese hip hop-a, ghetto house, elektro, R&B, Detroit techno ili slično.

23.Hardcore hip hop - žanr je hip hop scene koji se razvio na Istočnoj obali u 80-ima. Karakteriziraju ga agresija, bijes, konfrontacija.

24.Hip hop soul - podžanr je suvremene R&B glazbe; najpopularniji podžanr početkom i sredinom 1990-ih; umjetnici poznati iz takvog stila su Mary J. Blige, Jodeci, R. Kelly, Brandy i Monica; krajem 1990-ih dovodi do stvaranja neo soul-a koji je zadržao hip hop i R&B.

25.Hip house - poznat još pod nazivom rap kuća (house rap), glazbeni je žanr koji kombinira elemente house glazbe i hip hopa; nastaje iz Chicaga i Velike Britanije, a vrlo brzo je postao popularan pjesmama poput „Rok da House“; stil je postao istaknut kasnih 80-ih u Chicagu i New Yorku.

26.Horrorcore - podžanr je hip hopa temeljen na horor tematici i mračnim transgresivnim lirskim sadržajem; potiče od određenih hardcore hip hopa i gangsta rap umjetnika. Umjetnici su u svoju tematiku počeli uključivati nadnaravne okultne i psihološke horor teme te su isticali nasilni i uznemirujući sadržaj.

27.Hyphy - u Oaklandu označava „hiperaktivnost“ i ta riječ opisuje hip hop glazbu i kulturu vezanu za to područje; izraz nastaje od repera iz Oaklanda Keak da Sneak.

28.Industrial hip hop - žanr je fuzije industrijske glazbe i hip hopa krenuo 1980-ih godina.

29.Instrumental hip hop - to je hip hop glazbala bez vokala. Kao takav sastoji se od dva elementa: instrumentale pjesme to jest ritma i vokalne pjesme to jest rap-a; umjetnik ritma je producent, a onaj koji ga izvodi je MC (emcee); glavni fokus takvog hip hopa je pjesma koja je vrlo složena i ima ponavljajući ritam; producentu omogućava slobodu slaganja različitih instrumenata i mnogih detalja; pjesme žanra mogu biti raznolike, u svim smjerovima, i izražavati različite podvrste.

30.Jazz rap - to je spoj jazz-a i hip hop glazbe koji je nastao krajem 1980-ih i početkom 1990-ih; žanr je bio pokušaj spajanja afroameričke glazbe prošlosti s dominantnim oblikom sadašnjosti; ritam je ukorijenjen u hip hopu sa frazama jazz instrumenata, a to su truba, kontrabas i sl.

31.Jersey club - poznat kao Brick City club, žanr je elektronske klupske glazbe koja potječe iz Newarka u New Jerseyu tijekom kasnih 1990-ih s naglaskom na ples; ples tog žanra bio je izuzetno brz, vokali glasni, a reagiranja kao iz hip hopa; postao je popularan diljem Sjeverne Amerike.

32.Latin trap - poznata kao Španjolska zamka vrsta je latino hip hopa nastao u Portoriku; žanr je glazbeni podžanr trap glazbe i utječe na latino hip hop o reggaeton; žanr je počeo stjecati popularnost početkom 2010-ih i od tada se proširio diljem Latinske Amerike.

33.Lo-fi hip hop - žanr je hip hopa pod utjecajem jazza. Karakterizira ga niska kvaliteta zvuka; postao je popularan među glazbenim streamerima na YouTube-u; počinje se širiti od 2013. godine, a 2018. godine nekoliko kanala privlači milijune sljedbenika.

34.Low Bap - podžanr je grčke hip hop glazbene scene koji je nastao sredinom 1990-ih kao zvuk ugledne grčke hip hop grupe Active Member; karakterizira ga sporiji tempo i skakanje; često je kombiniran s tekstovima sociopolitičkih sadržaja; naziv Low Bap predstavlja perspektivu na život, društvo i politiku.

35.Neurohop - glazbeni je žanr nastao 2011. godine, a istaknuo se 2010-ih; glazbu karakterizira agresivna i mračna atmosfera, veliki je naglasak na morfemskim zvucima basa i zvucima bubnjeva s tempom od 90 i 110 BPM.

36.New jack swing - fuzijski je žanr kojega su uveli Teddy Riley i Bernard Belle; bio je popularan od sredine 1980-ih do ranih 1990-ih; stil je nastao iz trećeg studijskog albuma Janet Jackson; njegov utjecaj zajedno s hip hopom procurio je u pop kulturu i bio je zvuk njuorške klupske scene; spojio je ritmove, uzorke i produkcijske tehnike hip hopa i dance-popa sa zvukom R&B.

37.Political hip hop – podžanr hip hopa razvijen 80-ih kao način pretvaranja rap glazbe u poziv na akciju i oblik društvenog aktivizma; oblik društvenog izražavanja podređene skupine da govore o nepravdi, nedostatku moći i svom isključenju; uporaba hip hopa za slanje političkih poruka.

38.Pop-rap - glazbeni je žanr koji spaja ritmičku liriku hip hop glazbe koja je temeljena na rimi, a pop glazba ističe melodičan vokal i upečatljive melodije koje su postale vrlo popularne tijekom 1990-ih; tekstovi su često bez riječi slične pop glazbi.

39.Porno rap - podžanr je hip hop glazbe koja sadrži lirski sadržaj koji se vrti oko seksualnih eksplicitnih tema; tekstovi ponekad znaju biti komični ili uvredljivi, a kroz povijest često je sadržavao zvuk basa.

40.Ragga hip hop - je fusion žanr koji spaja raggae i hip hop glazbu.

Rap opera - rapska opera ili hip hop glazba djelo je hip hopa u stilu s opernom formom.; izrazi opisuju dramatična djela i razne albume.

41.Rap rock - fusion je žanr koji spaja vokalne i instrumentalne elemente hip hopa s različitim oblicima rocka; najpopularniji podžanrovi Rap rocka uključuju rap metal i reppcore, a imaju utjecaj heavy metala i hardcore punka.

42.Rap metal - podžanr je rap rocka i alternativne metal glazbe koji kombinira hip hop sa heavy metalom; sastoji se od teških metalnih gitarski rifova, funk metal elemenata, rap vokala i gramofona.

43.Snap music - poznat je pod nazivom snap rap; podžanr je hip hop glazbe izvedene iz crunka nastala na jugu krajem 1990-ih u Bankheadu, West Atlanta, Sjedinjene Američke Države; takva glazba postigla je popularnost sredinom 2000-ih godina, ali je ubrzo i opala.

44.Mumble rap – slabo definirani mikrožanr koji se proširio na internetsku platformu za distribuciju zvuka SoundCloud 2010.godine; izraz podrazumijeva mrmljanje ili nejasno glasovno izvođenje umjetnika, a reperi ne stavljaju tipičan naglasak na lirizam.

45.Stronda music – podžanr brazilske hip hop glazbe i cross-žanra koji sadrži elemente hip hopa, funka, popa, surf glazbe i rocka koji su 2004. godine počeli u Rio de Janeiru, s grupom Prexeca Banger; snimali su glazbu koja odbrojava dan po dan, te je predstavljala dnevnu drugačija glazba, „hop hop porno“ koju su mediji uvijek cenzurirali.

46.Trap - stil hip hop glazbe koji je razvijen od kraja 90-ih do početka 2000-ih u Južnim Sjedinjenim Državama; izraz "zamka" odnosio se na mjesta na kojima se prodaju droge; vrsta glazbe poznata je po zloslutnom i često mračnom, živahnom vokalu i lirskom sadržaju; teme uključuju život na ulici, klupski život, nasilje, klasična američka vozila, životna iskustva s kojima su se umjetnici susreli u svom južnoameričkom okruženju.

47.Trip hop - žanr nastao početkom 90-ih u Velikoj Britaniji, posebno Bristolu; opisan kao „fuzija hop hopa i elektronike sve dok nijedan žanr nije prepoznatljiv“, može uključivati različite stilove, posebno funk, dub, soul, R&B, house, psychedelia i druge oblike elektroničke glazbe.

48.Turntablism – umjetnost manipuliranja zvukovima i stvaranja nove glazbe, zvučnih efekata, miksa i drugih kreativnih zvukova i ritmova, obično korištenjem dva ili više gramofona i cross fader-om – DJ mixerom.

49.Underground hip hop – krovni naziv za hip hop izvan općeg komercijalnog smjera; obično povezan s neovisnim umjetnicima, pisan za neovisne izdavače ili uopće nema oznaku; karakteriziraju ga socijalno svjesni, pozitivni ili antikomercijalni stihovi; odnosi se također na zajednicu glazbenika, obožavatelja i ostalih koji podržavaju nekomercijalnu ili neovisnu glazbu.

50.Urban Pabbsifika – spoj hip hopa i tradicionalnih karipskih i polinezijskih žanrova.

Regionalna scena hip hopa i proizašlih žanrova u SAD-u je vrlo raznolika.

Tablica 1. Regionalna hip hop scena SAD-a

Istok (Eastern)	- East Coast hip hop - Boom bap – originalno iz New York Cityja
----------------------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> - Mafioso rap - originalno iz New York Cityja - Hardcore hip hop - originalno iz New York Cityja - Jersey club from Newark, New Jersey - Gangsta rap – originalno iz Philadelphije - Philadelphia party music/club - Baltimore club – originalno iz Baltimorea, Maryland - Go-go originalno iz Washington, D.C. - Lista hip hop glazbenika iz New York Cityja: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_hip_hop_musicians_from_New_York_City - New Jersey hip hop - Philadelphia hip hop - Hip hop in Washington, D.C. - Virginia hip hop
Srednji zapad (Midwest)	<ul style="list-style-type: none"> - Midwest hip hop <ul style="list-style-type: none"> o Chicago hip hop <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ghetto house - iz Chicago, Illinois ▪ Drill glazba – originalno iz južnog Chicagoo o Detroit hip hop <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ghettotech o St. Louis hip hop o Twin Cities hip hop o Horrorcore o Chopper (rap)
Jug (Southern)	<ul style="list-style-type: none"> - Southern hip hop - Dirty South – originalno iz južnjačkih Sjedinjenih Država <ul style="list-style-type: none"> o Atlanta hip hop <ul style="list-style-type: none"> ▪ Snap music ▪ Trap music o Bounce music - originalno iz New Orleansa, Louisiana o Jigga music - originalno iz Baton Rougea, Louisiana o Crunk - originalno iz Memphisa, Tennessee o Houston hip hop <ul style="list-style-type: none"> ▪ Lista rapera iz Houstona: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Houston_rappers ▪ Chopped and screwed ▪ Slab Music o Miami bass - iz Miamijsa, Florida
Zapad (Western)	<ul style="list-style-type: none"> - West Coast hip hop <ul style="list-style-type: none"> o California <ul style="list-style-type: none"> ▪ Chicano rap – originalno iz istočnog Los Angelesa ▪ G-funk - originalno iz Los Angelesa, California ▪ Mobb music & Hyphy - originalno iz zaljeva San Francisco ▪ Jerkin' - originalno iz Los Angelesa ▪ Ratchet - originalno iz Los Angelesa ▪ West Coast Trap - originalno iz Long Beacha, California ▪ Electro Hop - originalno iz Los Angelesa

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Central Valley Hip Hop – originalno u California's Central Valley iz gradova: Bakersfield, Fresno, Sacramento, Hanford, Merced, Modesto, Visalia, i dr. <ul style="list-style-type: none"> • Syco Muzik - originalno iz Bakersfielda, California • 8 0 5 Star Music originalno iz Bakersfielda/Kern County • Bass Rap- originalno u Bakersfielda California ○ Northwest hip hop - originalno iz Oregona or Washingtona - Native American hip hop
Hawaii	Mele paleoleo podrijetlom iz Sudden Rush-a

Izvor: Wikipedia.org [2], pristupljeno: 04.09.2019.

U kombinaciji s internacionalnim kulturama, na svjetskoj sceni prepoznaju se žanrovi prikazani u sljedećoj tablici.

Tablica 2. Svjetska hip hop scena

Afrički hip hop	<ul style="list-style-type: none"> - Tuniški - Alžirski - Egipatski - Gambijski - Ganski - Ajvorski - Kenijski - Marokanski - Nigerijski - Senegalski - Južnoafrički - Tanzanijski - Togolejski - Zambijski - Zimbabvejski
Europski hip hop	<ul style="list-style-type: none"> - Albanski - Austrijski - Belgijski - Bosanski - Britanski - Bugarski - Hrvatski - Češki - Danski - Nizozemski - Finski - Francuski - Njemački - Grčki - Mađarski - Islandski

	<ul style="list-style-type: none"> - Irski - Talijanski - Makedonski - Norveški - Poljski - Portugalski - Rumunjski - Romski - Ruski - Škotski - Srpski - Slovenski - Slovački - Španjolski - Švedski - Švicarski - Turski - Ukrajinski
Azijski hip hop	<ul style="list-style-type: none"> - Bangladeški - Burmanski - Kineski - Filipinski - Hongkonški - Indijski - Desi - Indonezijski - Japanski - Korejski - Malezijski - Nepalski - Pakistanski - Tajlandski - Perzijski - Tajvanski
Hip hop Bliskog Istoka	<ul style="list-style-type: none"> - Arapski - Egipatski - Iranski - Izraelski - Kurdski - Libanski - Palestinski - Saudijski - Jemenski
Sjeverna Amerika	<ul style="list-style-type: none"> - Kanadski - Kubanski - Dominikanski - Haitijski - Meksički - Salvadoranski
Oceanija	<ul style="list-style-type: none"> - Australijski

	- Novozelandski
Južnoamerički hip hop	- Brazilski - Kolumbijski - Kreolski

Izvor: Wikipedia.org [2], pristupljeno: 04.09.2019.

Shodno prethodno navedenom, pod utjecajem hip hopa nastali su i svjetski žanrovi kao što su Afroswing, Bongo Flava, Cumbia rap, Funk carioca, Grime, Hiplife, Igbo rap, Kwaito, Low Bap, Merenrap, Motswako, Reggae Espanol/Spanish Reggae, Reggaeton, Songo-salsa, Trip hop, Urban Pasifika, Sotho hop i brojni drugi (Wikipedia.org [2], pristupljeno: 04.09.2019.).

Na kraju ovoga poglavlja može se reći da je hip hop u velikoj mjeri utjecao na druge žanrove zbog ispreplitanja i međusobnog utjecaja što se tiče same glazbe, ali i kulturnih različitosti. No, osim toga i drugi su stilovi, žanrovi i kulture također utjecali na hip hop. Na taj način nastali su brojni hibridni žanrovi, podvrste i podžanrovi, promatrajući svjetsku i lokalnu scenu. Navedeno ne čudi zbog komercijalizacije i slobodnog tržišta te velike popularnosti urbane glazbe kao i zbog velikih različitosti između kultura. Gotovo da nema kutka zemljine kugle na kojoj se ne čuje urbana glazba u ovom ili onom obliku izrasla iz hip hopa. Je li onda takva srodna glazba snažan element globalizacije? Svakako. Je li glazbena industrija⁹ današnjice koja se služi novim tehnologijama naoko nevidljiva pokretačka sila koja sve unaprijed dobro isplanira i kormilari glazbenim sadržajima na globalnoj razini? Izgleda da je.

⁹ Glazbena industrija uključuje proizvodnju, distribuciju i prodaju glazbe u različitim oblicima, kao i promociju glazbenog nastupa uživo.

4. GLAZBENA INDUSTRIJA

4.1. TRADICIONALNI MEDIJI

Hip hop danas je zauzeo svoje mjesto u mainstream popularnoj kulturi. Prodorni utjecaj ovog glazbenog žanra i kulture proširio se na televiziju, film, reklamu, modu, tiskane medije i sam jezik. Iako je trebalo gotovo dvadeset godina da se dostigne ova razina masovne izloženosti, pokret je danas svojevrsno višemilijunsko „poduzeće“ i dominantna kulturna sila koja i dalje raste. Stoga se hip hop ne može smatrati samostalnim subjektom već se mora objasniti u širem kontekstu. Hip hop je svojevrsni kulturni centar za recikliranje, društveni heterolekt, polje natjecanja, čak i oblik psihološkog ratovanja.

Uloga medija u oblikovanju kulturnih vrijednosti od presudnog je značaja za razumijevanje interakcije hip hopa i medija. Elementi medija koji utječu na hip hop su (Kabbani, 1999):

- novinski mediji
- radio
- filmska industrija
- glazbena industrija
- modna industrija
- oglašavanje

Bez tih elemenata, industrija hip hop glazbe ne bi danas bila ono što je.

Urbana glazba je „crnačka“ glazba, ali su kompanije uvidjele koliko hip hop privlači „bijelu“ publiku. Bijela djeca srednje klase htjela su „pravu“ estetiku, tražeći identitet u post-inudstrijskom, globalno povezanom novom svjetskom poretku, a to im je ponudio hip hop koji govori o mladoj želji za identitetom, osjećaju samo-definiranja i svrhe i sl. Stoga se hip hop pretvorio u zanimljivu robu. Popularno tržište prihvatilo je hip hop kao marketinšku strategiju, pokret i glazbu afroameričke, zapadnoindijske i latino uličnih muških udruga. Hip hop je osvojio i proširio se na tržište gotovo svega, od slastičarstva do automobila. Profesionalna hip hop koreografija danas je dio plesnih natjecanja i reklama. Naime, hip hop pjesme i plesne koreografije su vrlo česte u reklamnoj industriji¹⁰.

¹⁰ Oglašivačka industrija globalna je industrija za odnose s javnošću i marketinške kompanije, medijske usluge i reklamne agencije - koje danas u velikoj mjeri kontrolira samo nekoliko međunarodnih holding kompanija (WPP plc, Omnicom, Publicis Groupe, Interpublic i Dentsu).

Još 1987. godine Wall Street Journal je izvijestio da se mnogi oglašivači plaše korištenja rap-a jer dolazi iz ulične kulture, međutim već 1990. godine New York Times je napisao da korporativni divovi poput Coca-Cole, British Knightsa i Pepsi-Cole koriste repere za promociju svojih proizvoda jer je rap savršeno prikladan za kratku formu televizijske reklame te da je to jednostavan način za ispričati priču, navodi Kabbani (1999). Bitno je spomenuti i filmsku industriju koja je prepoznala potencijal hip hopa kao komercijalnog medija. Hip hop je nadahnuo „crne“ filmaše i pomogao uvjeriti producente „bijelih filmova“ u Hollywoodu da je „crni“ dugometražni film razuman komercijalni poduhvat. Dakle, hip hop je pomogao da se potakne afroamerička kinematografija u Hollywoodu. 1990. godine Hollywood je stvorio više „crnih“ filmova nego u prethodnih deset godina.

Bez sumnje se može reći da je danas hip hop, kao dio popularne kulture, uvelike podložan novčanom, ideološkom i kulturnom iskorištavanju putem medija. Tržišne snage pritom imaju presudnu ulogu u oblikovanju i širenju samih poruka. S druge strane, hip hoperi smatraju medije platformom putem koje šalju svoje poruke i potiču rasprave o brojnim socijalnim pitanjima koje obrađuju u svojim tekstovima. Prema tome, medijima je potreban hip hop, ali su i hip hopu potrebni mediji (Kabbani, 1999).

Hip hop glazba danas je dostupna svima u svako doba dana, samo se potrebno umrežiti. Naime, YouTube pruža velike mogućnosti, te je svaki album i svaka pjesma od svakog izvođača svima dostupna i besplatna, a moguće su i pretplate. Pritom je moguće slušati glazbu, ali i pregledavati sve spotove i koreografije. Isto tako, bitno je spomenuti i televizijske programe kao što je MTV gdje je dostupan video. Istraživanja pokazuju da je 70% ljudske percepcije zapravo vizualan doživljaj, te je ovo zapravo najbolji način na koji glazba prodire do ljudi.

Od velikog značaja za popularizaciju su i festivali koji se održavaju posvuda po svijetu. Navodimo Top 10 hip hop festivala u Europi (Festicket.com, 2019., pristupljeno: 05.09.2019.):

- „Paris Summer Jam“ – Pariz, Francuska
- „Fresh Island“ – Novalja, Hrvatska
- „Wireless Festival“ – London, Velika Britanija
- „Couleur Cafe“ – Brussels, Belgija
- „Parklife Festival“ – Manchester, Velika Britanija
- „Lovebox“ – London, Velika Britanija
- „Forbidden Fruit Festival“ – Dublin, Irska

- „Paris Hip Hop Festival“ – Various Venues, Pariz, Francuska
- „Openair Frauenfeld“ – Frauenfeld, Švicarska
- „Hip Hop Kemp“ – Hradec Kralove, Češka

Zamjetno je da poklonici te vrste glazbe posjećuju festivale, ma gdje bili. Tako se glazbena industrija stapa s turizmom (tzv.festivalski turizam). Kao primjer neka posluži 2. po redu na prethodnoj Top 10 ljestvici, Fresh Island Festival 2019, održan na plaži Zrće u Novalji na Pagu, 15-17 srpnja, s glazbom: Afrobeat, Grime, Hip Hop.¹¹ Fresh Island festival važi za najveći i najpopularniji urbani festival na plaži u Europi. Održava se svake godine u najatraktivnijim klubovima na plaži, uključujući Papayu, Vodenjak i Kalypso. Festival emitira vrhunski urbani glazbeni izraz (cutting-edge urban lineup) tijekom dana na bazenu i čamcima, a tijekom noći u spomenutim hedonističkim rave klubovima. Ove godine su gostovali Tory Lanez, Stefflon Don i Yxng Bane. Posebna atrakcija festivala je bilo snimanje videa Snoop Dogg and Madcon za njihov novi singl „Is You With Me“.

Zaključno se može reći da je hip hop danas raširen i dostupan svima, posvuda, u svako doba dana. Ovaj se žanr proširio i utjecao na, ne samo glazbenu industriju općenito već i na brojne druge industrije. Popularizaciji hip hopa doprinose društvene mreže, posebice YouTube, potom dostupnost putem televizijskih programa, razni popularni koncerti i festivali diljem svijeta i dr. Stoga se može reći da je hip hop danas zauzeo svoje mjesto u mainstream popularnoj kulturi i da se ne može promatrati kao samostalni subjekt već se mora promatrati u širem kontekstu.

4.2. NOVI MEDIJI

Spotify¹² omogućuje svima neposredan pristup milijunima pjesama – od omiljenih starih do najnovijih hitova. Karakteristike Spotifyja navedene su na njihovoj službenoj Internet stranici, a to su:

- Slušanje glazbe putem raznih alata – na računalu, mobilnom telefonu, tabletu, TV-u;
- Neograničena glazba bez oglasa/reklama;

¹¹ <https://www.festicket.com/festivals/fresh-island-festival/2019/> na stranici festivala je već objavljena prodaja ulaznica za 2020.

¹² Spotify Technology S.A. je švedski pružatelj medijskih usluga osnovan 2006. godine. Osnovna djelatnost tvrtke je platforma za streaming audiozapisa koja pruža glazbu zaštićenu DRM i podcaste diskografskih kuća i medijskih kuća.

- Preuzimanje glazbe i slušanje izvan mreže;
- Premium zvuk koji garantira kvalitetu.

Prema Spotifyju, lista trenutno (na dan 05.rujna 2019.) deset najslušanijih pjesama urbane glazbe navodi se kako slijedi (<https://open.spotify.com/playlist/30fEXRcGHAllwDUi81McR4>):

1. Ruff Ryders' Anthem – Re-Recorded – DMX – Greatest Hits with a Twist – Deluxe Edition
2. Break Ya Neck – Busta Rhymes - Genesis
3. Ambitionz Az A Ridah – 2Pac – All Eyez On Me
4. Ghetto Gospel – 2Pac – Loyal To The Game
5. Changes – 2Pac, Talent – 2Pac Greatest Hits (Explicit Version)
6. X – Xzibit – The Greatest
7. Juicy – The Notorious B.I.G. – Ready To Die
8. My Life – The Game, Lil Wayne - LAX
9. Shake That – Eminem, Nate Dogg – Curtail Call (Deluxe)
10. The Way I Am – Eminem – The Marshall Mathers LP

Tu je i **Deezer**¹³ koji ima preko 56 milijuna pjesama (broj se konstantno povećava). Deezer funkcionira, tako kao i Spotify, putem raznih alata, online i izvan mreže, bez ograničenja slušanja. Urednici Deezer-a pritom preporučuju najpopularnije i najslušanije pjesme. Deezer je moguće slušati besplatno, postoji i Deezer Premium za 6.99 dolara mjesečno koji je bez reklama i ima mogućnost offline slušanja, te postoji Deezer Family koji dodatno omogućuje da šest profila koristi istodobno račun. Deezer je dostupan u preko 180 zemalja svijeta, navodi se na službenoj Internet stranici Deezer-a. Prema Deezeru, lista trenutno (na dan 05.rujna 2019.) deset najslušanijih i pjesama urbane glazbe navodi se kako slijedi (<https://www.deezer.com/en/playlist/1677006641>):

1. Saint-Tropez – Post Malone _ Hollywood's
2. Panini – Lili Nas X – 7EP
3. The London (feat J.Cole&Travis Scott) – Young Thug, J.Cole, Travis Scott – The London
4. Hot Girl Summer (feat. Nicki Minaj & Ty Doll \$ign)– Megan Thee Stallion, Nicki Minaj, Ty Dolla \$ign– Hot Girl Summer (feat.Nicki Minaj & Ty Dolla \$ign)
5. Ransom – Lil Tecca – Ransom
6. It's You – Ali Gatie – It's You

¹³ Deezer je francuska internetska usluga za streaming glazbe. Omogućuje korisnicima da slušaju glazbene sadržaje s diskografskih kuća, uključujući Universal Music Group, Sony Music i Warner Music Group (u vlasništvu matične tvrtke Deezer Access Access Industries) na različitim uređajima online ili offline.

7. Fuego – DJ Snake, Sean Paul, Anitta – Carte Blanche
8. Who's – Jacquees – Who's
9. No Guidance – Chris Brown, Drake – No Guidance
10. Graduation – Benny Blanco, Juice Wrld – Graduation.

I Spotify i Deezer su omogućili još veću slušanost, još veću potrošnju i profit. Oni preporučuju slušateljima konkretne pjesme. Rezultat je prezasićenost količinom informacije što s Youtube-a, što s drugih izvora. Prosječni slušatelj nastoji slušati samo one pjesme koje imaju najveću slušanost, odnosno najveći broj klikova. Današnja publika je pred velikim izazovom *kako u moru informacija pronaći svoju* i definitivno joj pomaže bilo kakva vrsta selekcije i preporuke. Naravno, ima tu manipulacija, čak i lažnog podešavanja broja slušatelja, ali toga je bilo i ranije, u doba postojanja samo radija i TV. Urednici radio emisija i danas emitiraju glazbu prema svom nahođenju, a slušatelji često zavole pjesmu koja se intenzivno pušta, pa makar bila i osrednja. To je danak prirodnoj selekciji. Zaključak bi bio sljedeći – usprkos novim tehnologijama i danas je kao što je to oduvijek i bio – trnovit put od skladatelja i izvođača do slušatelja. Da bi u što kraćem vremenu prenijeli slušatelju ideju pjesme preko mreže – osmislili su novi skraćeni način prezentacije pjesme - COVER¹⁴. Dakle, jedna skladba može imati više covera i oni joj povećavaju slušanost. Cover može snimiti tko god želi bez autorskih obaveza.

4.3. NAGRADE STRUKE

Urban Music Awards (dalje: UMA) je broj jedan kao svečana ceremonija dodjele nagrada za R&B, hip hop, soul i dance glazbu u svijetu. Ceremonija se održava svake godine u SAD-u, Velikoj Britaniji, Francuskoj, Karibina i Japanu, a planira se proširiti i na Aziju, Dubai i Afriku. UMA je osnovao Jordan Kensington kojeg često nazivaju pionikom urbane glazbe zbog svog poduzetničkog nastojanja u mladom dobu da popularizira brend u 90-ima u vrijeme kada se susretao s velikim otporom. UMA se prvi puta predstavio u Velikoj Britaniji u vrijeme kada nitko diljem svijeta nije

¹⁴ U popularnoj glazbi, cover verzija ili cover pjesma, ili jednostavno cover, je novo izvođenje ili snimka prethodno snimljene, komercijalno objavljene pjesme od strane nekog drugog osim originalnog izvođača ili skladatelja. U pravilu je kraćeg trajanja, ponekad svega minutu. Cover se ne poklapa u obliku pjesme, već je kao njezin skraćeni sadržaj. Izostave se ponavljanja ili izbaci neka kitica. Jedan umjetnik na svoj način izvodi ilustraciju hita drugog umjetnika. Vjerojatno je to posljedica sažimanja koja poznajemo od ranije, kao što su: kratki sadržaj knjige, špica filma, fimski traileri, u glazbi purpuri i medley. Medley je komad sastavljen od dijelova postojećih skladbi, obično tri, koja se izvode jedno za drugim, a ponekad se preklapaju. Česte su u popularnoj glazbi, a većina medlyja su pjesme, a ne instrumentalna djela. Medley je najčešći oblik uvertira za glazbene kazališne produkcije. Purpuri biva sastavljen od još kraćih izječaka većeg broja pjesama, a može biti i instrumentalni.

podržavao britanske urbane umjetnike dajući na taj način poticaj i podršku brojnim umjetnicima kao što su: Amy Winehouse, Adele, Lethal Bizzle, Dizzee Rascal i brojnim drugim izvođačima, navodi se na službenoj stranici Urbanmusicawards.co (n.d.) (pristupljeno: 05.09.2019.). Kensington je izazivao, mentorirao i inspirirao tisuće umjetnika da vjeruju u glazbu nastalu u Ujedinjenom Kraljevstvu. Uložio je enormna sredstva u događaje, televizijske emisije i turneje diljem svijeta da bi osigurao da podžanrovi britanske urbane glazbene scene dobiju mainstream prepoznatljivost koju zaslužuju.

U vrijeme kada je stvorena UMA, sve ceremonije dodjela nagrada, radio postaje i oznake uglavnom su bili usmjereni na umjetnike van teritorija Velike Britanije. UMA je uspostavio uspješna partnerstva sa brojnim brendovima kao što su Coca Cola, Timberland, Kickers, Samsung Mobile, Kangol, MAC Cosmetics, Blackberry i brojnim drugim, i tako je nastao koncept povezivanja brenda i umjetnika kroz ugovore i podršku, što otvara vrata da nekoliko marki identificira i razumije ogromni potencijal koji je postojao u partnerstvu s britanskim urbanim umjetnicima (Urbanmusicawards.co, n.d., pristupljeno: 05.09.2019.). UMA je nastao iz potrebe da se izgradi svjetska ceremonija dodjele nagrada da bi se prepoznalo dostignuće gradskih umjetnika, producenata, klubova, radio stanica, diskografskih kuća i izvođača dance/R&B, hip hop, neo soul, jazz i dance scene. Crtica iz povijesti UMA izgleda ovako (Urbanmusicawards.co, n.d., pristupljeno: 05.09.2019.).

- 1999. – pokrenuta UMA Akademija i započinje njezin rad
- 2003 – UMA pokreće Hammersmith Palais u Londonu
- 2007 – UMA se širi u SAD i postaje prva svjetska nagrada
- 2008 – UMA se širi na Karibe pokretanjem CUMA – Caribbean Urban Music Awards in Kingston, Jamaica
- 2014 – UMA se širi u Aziju i Afriku
- 2016 – UMA pokreće Internet tržište www.mokingo.com i potvrđuje planove za pokretanje francuske verzije brenda, UMA France in Paris, s naglaskom na promicanje francuskih umjetnika širom svijeta i olakšavanje suradnje između francuskih i engleskih umjetnika.

Dosadašnji pobjednici UMA su (Urbanmusicawards.co, n.d., pristupljeno: 05.09.2019.): Beyonce, Rihanna, Jay-Z, Nas, Omarion, Danity Kane, Amy Winehouse, Leona Lewis, Adele, Kanye West, Goldie, Dizzee Rascal, Tinie Tempah, Sean Paul, Beverley Knight, Raghav, Wretch 32, Lemar, Sway, Boyz2Men, Beenie Man, T.O.K, Craig David, Lethal Bizzle, Shakira, Papoose i dr.

Nagrada UMA danas je vjerodostojne i priznata u cijelom svijetu. Glasovanje je prepušteno javnosti. Prestižnu ceremoniju podržavaju i prenose ove TV postaje: BBC World Service, CNN, MTV, BET, VH1, BBC Radio 1, BBC Entertainment Online, Invincible TV, Evening Standard, The Metro Newspaper, The Independent, The Guardian, Channel 4, CD: UK, London TONight, Choice fm, New Nation, The Voice i brojni drugi.

Zaključimo da je UMA jedna od najvažnijih svečanih ceremonija dodjele nagrada za urbanu glazbu u svijetu. UMA omogućuje da se nagrade i priznaju vrhunska dostignuća umjetnika, producenata, diskografskih kuća, izvođača i drugih. Nagrađeni nude vrhunske i kvalitetne proizvode.

„**The Grammy Award for Best Urban Contemporary Album**“¹⁵ je čast koja se dodjeljuje na Grammy Awards, ceremoniji koja je osnovana 1958. godine. Prvotno se zvala „Gramophone Awards“. Na svečanoj ceremoniji svake se godine dodjeljuje počast u nekoliko kategorija od National Academy of Recording Arts and Sciences of the United States (NARAS – američka Akademija za diskografsku umjetnost i znanost) kako bi se odalo priznanje umjetničkim postignućima, tehničkoj stručnosti i sveukupnoj izvornosti u industriji snimanja, bez obzira je li u pitanju prodaja albuma ili rejting na top-listi. Ova kategorija bila je jedna od tri novostvorene kategorije za 55. nagradu Grammy (Wikipedia.org [3], pristupljeno: 05.09.2019.). Svečanost dodjele nagrada jedan je od najgledanijih svjetskih TV događaja. Svake se godine dodjeljuju četiri glavne, šest posebnih nagrada, te nagrade najboljima za 30 glazbenih žanrova u 108 kategorija¹⁶. Glavne nagrade su (Wikipedia.org [4], pristupljeno: 05.09.2019.).

- Snimka godine – najbolje snimljena skladba, dodjeljuje se izvođaču i tonskim snimateljima jedne skladbe;
- Album godine – najbolji cjelokupni album, dodjeljuje se izvođaču i tonskim snimateljima;
- Skladba godine – najbolja skladna, dodjeljuje se autorima glazbe i teksta jedne skladbe;
- Debitant godine – najbolji novi izvođač, dodjeljuje se neovisno o objavljenim albumima ili pjesmama.

Nagrade na natjecanjima svih vrsta kao i samo sudjelovanje, odnosno nominacija za nagradu ima vrlo važnu ulogu u borbi za plasman na tržištu. Umjetnicima i autorima osigurava prestiž, porast popularnosti širom svijeta. Ako razmotrimo širenje hip hop glazbe i njezinih utjecaja koje se dogodilo u vrlo kratkom vremenskom razdoblju, zaključit ćemo da je glazbena industrija kao takva

¹⁵ za najbolji album suvremene urbane glazbe

¹⁶ Hrvatska diskografska nagrada Porin koncipirana je po uzoru na Grammy.

sve moćnija, bogatija i autonomnija. Moglo bi se reći da upravlja ljudima, odnosno onime što ljudi slušaju.

5. MEĐU ZVIJEZDAMA URBANE GLAZBE

U nastavku rada prikazuju se biografije i važnost odabranih¹⁷ glazbenih izvođača koji su obilježili svjetsku urbanu glazbenu scenu, odnosno hip hop. Najčešće autor teksta je i vokalni izvođač, a glazbenom (instrumentalnom) podlogom se bavi producent.¹⁸

5.1. TUPAC SHAKUR 2PAC

Tupac Amaru Shakur rođen je po imenu Lesane Parish Crooks. Rodio se 16. lipnja 1971. godine u Harlemu, New York (Biography.com [1], 2019., pristupljeno: 06.09.2019.).

Slika 1. Tupac Amaru Shakur

Izvor: <https://www.rollingstone.com/wp-content/uploads/2018/06/rs-247393-tupac.jpg?resize=900,600&w=1440>
(pristupljeno: 06.09.2019.).

Tupacova majka, Alice Faye Williams, s Tupacom je zatrudnjela 1970. godine dok je bila u zatvoru jer je optužena za bombaški napad. Sljedeće je godine oslobođena optužbe nakon što se uspješno branila na sudu, te je iz zatvora izašla mjesec dana prije poroda. Promijenila je ime u Afeni Shakur nakon što se aktivno uključila u stranku Crne pantere. Stranka Crne pantere, Afroamerička je revolucionarna stranka, osnovana 1966. godine u Oaklandu u Kaliforniji, a osnovali su je Huey Newton i Bobby Seale. Prvobitna svrha stranke bila je patroliranje afroameričkim četvrtima kako bi zaštitili stanovnike od policijskih brutalnosti (History.com, pristupljeno: 06.09.2019.). Afeni je

¹⁷ Četvorka je odabrana prema vlastitom afinitetu autora rada, ali i uzimajući u obzir njihovu veliku popularnost i značaj.

¹⁸ Umjetnik koji radi ritam je producent (ili beatmaker), a onaj koji izvodi rap je MC (emcee). ... Instrumentalni hip hop je hip hop glazba bez emcee repanja.

umrla u svibnju 2016. u dobi od 69 godina. Tupacov otac, Billy Garland, također je bio član Crne pantere, ali je izgubio vezu s Afeni kad je Tupac imao pet godina. Tupac svog oca više nije vidio do svoje 23. godine, a za intervju je izjavio da je mislio kako mu je otac mrtav, te kako mu je u puno situacija otac trebao, no nije ga imao. Dvije godine nakon što se Tupac rodio, Afeni je rodila kćer Sekiyu. Međutim, Sekiyin otac se također nije zadržao u obitelji. Dakle, Afeni je sama odgajala dvoje djece, boreći se s nedostatkom novca. Obitelj se često selila, a ponekad su boravili u skloništima. Tupac se također pridružio stranci Crne pantere, te mu je tek tada njegova majka promijenila ime u Tupac Amaru, a on je uzeo prezime od sestrinog oca, također člana Crne pantere, koji se zvao Mutulu Shakur. Obitelj se preselila u Baltimore, gdje je Tupac upisao prestižnu Baltimore školu za umjetnost u kojoj se osjećao slobodnijim no ikad (Biography.com [1], 2019., pristupljeno: 06.09.2019.).

Tupac je bio američki reper, pjesnik i glumac. U svojoj 12-oj godini pridružio se glumačkoj grupi u kazalištu u Harlemu gdje je glumio u filmu „A Raisin in the Sun“. Prije nego što je postao reper, pisao je poeziju. Repanjem se počeo baviti pod nadimkom MC New York. Htio je biti poznat i priznat u cijeloj zemlji pa je tako nastupio u pjesmi „Same Song“ grupe Digital Underground. Pomoću te pjesme ponuđen mu je ugovor za diskografsku kuću Interscope Records. Tupac je snimio i nekoliko filmova, među kojim je najpoznatiji "Juice" iz 1992. godine (Biography.com [1], 2019., pristupljeno: 06.09.2019.). Godine 1991., Tupac djeluje pod imenom 2Pac i izdaje svoj prvi album pod nazivom „2Pacalypse Now“ koji je bio prava novost u svijetu rapa. Drugi album „Strictly 4 My N.I.G.G.A.Z.“ izdao je 1993. godine, a u tom albumu nalazila su se dva mega hita „I Get Around“ i „Keep Ya Head Up“ zbog kojih je taj album osvojio platinastu ploču. U svojoj 21. godini, odnosno 1993. godine, Tupac je završio u zatvoru zbog ilegalnih radnji, a bio je i žrtva pokušaja atentata, kasnije je proglašen krivim zbog presude silovanja, te je opet završio u zatvoru. Osnovao je hip-hop grupu Thug Life 1994. godine, s kojom je objavio albume „Thug Life“ i „Me Against the World“. Taj četvrti studijski album bio je najkomentiraniji album, a u njemu se nalazila pjesma „Dear Mama“ koja je bila posvećena njegovoj majci. Dobio je ponudu da će mu biti plaćena jamčevina od 1.4 milijuna dolara ako potpiše ugovor za diskografsku kuću Death Row, te je potpisavši taj ugovor izašao iz zatvora i započeo suradnju s Death Row-om. Kao jedan od najpoznatijih i najboljih albuma američkog repa u 90-im godinama bio je proglašen Tupacom album „All Eyez on Me“, u kojem se nalazio hit „California Love“ koji ga je proslavio ne samo u Americi, nego i diljem svijeta (hr.odkurzacze.info (n.d.), pristupljeno: 06.09.2019.). American Music Awards je godišnja izložba američkih glazbenih nagrada, gdje je Tupac nominiran 1994. godine, a zatim i 1997. za omiljenog R&B/hip-hop izvođača. Pobijedio je 1997. godine. Tupac je

dva puta nominiran Grammyjem za albume „All Eyez On Me“, te „Me Against the World. No, za album „Me Against the World“ je 1996. godine osvojio Soul Train Award. Također je tri puta nominiran za najbolji rap video sa MTV Video Music Award (imdb.com [1] (n.d.), pristupljeno: 06.09.2019.).

Tupac je 7. rujna bio u Las Vegasu sa Suge Knightom kako bi gledao borbu s Mikeom Tysonom u hotelu MGM Grand. Vraćajući se nakon meča, počela je pucnjava na automobil gdje je Tupac pogođen s 4 metka u prsa, operiran je 3 puta, no umro je u Las Vegasu 13. rujna 1996., a njegovo ubojstvo ostaje neriješeno. Sumnja se da su počinitelji bili isprovocirani njegovom pjesmom „Hit 'Em Up“ u kojoj je vrijeđao sve ljude koji su bili protiv njega (Gašparović, n.d., pristupljeno: 06.09.2019.). Tupac je nakon smrti postao ikona koja simbolizira plemenitu borbu. Do danas je prodao 75 milijuna albuma, što ga čini jednim od najprodavanijih umjetnika svih vremena. Tupac je započeo svoju glazbenu karijeru kao pobunjenik s ciljem da artikulira nevolje i nepravde koje su pretrpjeli mnogi Afroamerikanci. Njegova vještina u tom poslu učinila ga je glasnogovornikom ne samo vlastite generacije, već i kasnijih koji se i dalje suočavaju s istom borbom za jednakost. U životu je njegova najveća bitka ponekad bila sama sa sobom a za njega se kaže da je reper kakav se još rijetko rađa (Biography.com [1], 2019., pristupljeno: 06.09.2019.).

Osobitosti stila

Njegova glazba se može opisati kao vrlo iskrena, neposredna, emotivna i sirova, s istovremeno vrlo inteligentnom rimom i melodičnim beatom¹⁹. Inspiraciju je većinom tražio u (svom) stvarnom životu te do tragične smrti ostao vjeran old-school rap²⁰ stilu. U pjesmi Dear Mama (prilog: CD, broj 1) iznosi detalje iz svog ranijeg života; stihovi poput:

“I reminisce on the stress I caused, it was hell
Huggin' on my mama from a jail cell”

*(Prisjećam se, na stres koji sam uzrokovao i bilo je grozno,
grleći mamu iz zatvorske ćelije),*

“Now, ain't nobody tell us it was fair
No love from my daddy, 'cause the coward wasn't there

¹⁹ Hip hop se općenito sastoji od dva elementa: instrumentalne podloge („beat“ / "ritam") i vokalne pjesme ("rap").

²⁰ Rap stare škole

He passed away and I didn't cry, 'cause my anger
Wouldn't let me feel for a stranger“

*(Pazi, nitko nije ni rekao da će biti lako
Bez tatine ljubavi, jer on nije ni bio tamo
Umro je i nisam plakao, jer moj bijes
mi nije dozvolio da osjećam za stranca)*

Tekst je pisan u slengu i sadrži gramatičke pogreške karakteristične za geto govor (npr. you was umjesto you were). Pjesma je vrlo mračnog ugođaja kojem doprinosi minimalistički beat koji se ponavlja cijelo vrijeme u krug, tzv. LOOP²¹. Preko beata se u strofama rapa, dok je u refrenu jedina razlika što postoji pjevani dio. Pozadinsku glazbu čini svega nekoliko instrumenata čije se dionice uglavnom ne mijenjaju, a pažnja slušatelja se zadržava čestim kratkim (jedan ili dva takta) stankama (najčešće u dionici bubnjeva). Sav naglasak je na kompleksnosti i dubini teksta čija težina leži u istinitosti. U videospotu prevladavaju tamne boje, sporo odvijana radnja i afroamerička populacija. Bijelci su uglavnom negativci (policajci) što jasno dočarava život i okruženje Tupaca.

Glazbenik je sam autor pjesme.

5.2. EMINEM

Slika 2. Eminem

Izvor: https://akns-images.eonline.com/eol_images/Entire_Site/20171119/rs_1024x576-171219083111-1024.eminem.121917.jpg?fit=inside%7C900:auto&output-quality=90 (pristupljeno: 07.09.2019.)

²¹ Glazbena petlja (engl. Loop) dio je glazbenog dijela prerezanog na takav način da se bez problema može beskonačno ponavljati tehničkim sredstvima. Petlje mogu biti u rasponu od nekoliko sekundi do nekoliko minuta.

Marshall Bruce Mathers III, u svijetu je poznatiji kao Eminem ili „Kralj hip hopa“, rođen je 17. listopada 1972. godine u St. Joseph, u Missouriju, SAD. Reper, glumac i glazbeni producent Eminem jedan je od najprodavanijih glazbenika 21. stoljeća i jedan od najutjecajnijih repera svih vremena (Biography.com com [2] (2017), pristupljeno: 07.09.2019.). Eminem nikad nije poznao svog oca, Marshala Mathers Jr.-a, koji je napustio obitelj kad je Eminem još bio novorođenče i odbio je sve sinove pokušaje da ga kontaktira tijekom djetinjstva. Kao rezultat toga, Eminema je odgajala njegova majka, Deborah Mathers. Eminem je bio oštro kritičan prema načinu na koji ga je odgajala majka. Putem svojih pjesama javno ju je optužio da je ovisna o drogama na recept, kao i da ga podvrgava emocionalnom i fizičkom zlostavljanju. Deborah je oštro negirala sve takve optužbe, pa je 1999. godine podnijela tužbu za klevetu u iznosu od 10 milijuna dolara protiv svog sina. Riješili su slučaj za 25.000 dolara (Biography.com com [2] (2017), pristupljeno: 07.09.2019.). Eminemova majka nikad nije uspjela zadržati posao više od nekoliko mjeseci, pa su se često selili između Missourija i Detroita u Michiganu, trošeći veliki dio vremena na javne stambene projekte. Ovaj putnički način života ostavio je veliki utjecaj na njegovu osobnost. Nije imao bliskih prijatelja, gotovo se u potpunosti držao za sebe i prema svakoj novoj školi bio je tretiran kao odmetnik. Eminem je pohađao Lincoln High School u Warrenu u Michiganu, gdje je tri puta pao deveti razred i na kraju je napustio školu u dobi od 17 godina. Ipak, iako je bio siromašan učenik, Eminem je uvijek imao duboku sklonost prema jeziku (Biography.com com [2] (2017), pristupljeno: 07.09.2019.).

Eminem je imao samo 15 godina kada je na kućnoj zabavi upoznao 13-godišnju Kim Ann Scott. Kim, koja je tvrdila da ne poznaje oca i da ju je očuh seksualno zlostavljao, došla je živjeti s Eminem i njegovom majkom Deborah. Eminem i Kim ubrzo su ušli u vezu, no ta veza je bila burna od početka. Par je 1995. godine dobio kćer po imenu Hailie Jade Scott. Par je raskinuo, a kasnije se opet zbližio pa su se tako vjenčali 1999. godine, a nakon godinu dana su se razveli. Kim i Eminem nastavili su imati vanbračnu vezu sve do ponovnog braka 2006. godine, no nakon nekoliko mjeseci kasnije uslijedio je ponovni razvod. Nakon drugog razvoda započet je spor oko skrbništva nad njihovom kćeri Hailie (Childhoodbiography.com (2019), pristupljeno: 07.09.2019.).

Eminem je pronašao način da izrazi svoju strast prema jeziku, kao i da se oslobodi svog mladenačkog bijesa, kroz nastajuću glazbeni žanr hip-hopa. Postavio je scensko ime M&M, koje upućuje na njegove inicijale, a koje je kasnije fonetički počeo pisati kao "Eminem". Eminem se poistovjetio s nihilističkim bijesom rap glazbe s kraja 1980-ih i početkom devedesetih, a posebno ga je vodio N.W.A., popularna i vrlo kontroverzna gangsterska rap ekipa iz Los Angelesa. Iako su

u to vrijeme rap glazbu gotovo isključivo producirali crnci, Eminem, koji ima blijedu bijelu kožu i svijetle plave oči, ipak je ušao u rap scenu u Detroitu kao čest natjecatelj u rap bitkama - natjecanja u kojima dva repera izmjenjuju vrijeđanje drugog improviziranim rap pjesmama. Eminem se pokazao vrlo vještim u takvom verbalnom sukobljavanju, te je ubrzo postao jedna od najcjjenjenijih figura u takvoj rap sceni. Eminem je postao jedan od najcjjenjenijih repera u kratkoj povijesti žanra. Kao i svaki drugi pojedinačni umjetnik, on je odgovoran za transformaciju rapa u mainstream glazbeni žanr (Biography.com com [2] (2017), pristupljeno: 07.09.2019.).

Inspiriran rođenjem svoje kćeri Hailie kako bi zaradio za život kao reper, Eminem je 1996. objavio svoj prvi neovisni rap album, „Infinite“. Album s niskim budžetom nije uspio donijeti profit niti privući više od lokalne pozornosti, a budući da Eminem nije dobro podnio neuspjeh, tješio se drogom i alkoholom što ga je dovelo do pokušaja samoubojstva. Eminem je 1997. godine objavio „The Slim Shady EP“, koji je otkrio dr. Dre, legendarni reper i bivši producent Eminemove omiljene rap grupe N.W.A. Eminemov prvi singl, "My Name Is", miješao je djetinjasti humor i energiju sa snažnim proricanjem i bljeskovima nasilja, ta se snažna i fascinantna kombinacija osjećala drugačije od bilo čega drugog u rapu (Biography.com com [2] (2017), pristupljeno: 07.09.2019.). Nakon drugog razvoda od Kim 2006. godine, Eminem se još više prepustio alkoholizmu i ovisnosti o tabletama za spavanje. U prosincu 2007., predozirao se i zamalo umro. Početkom 2008. Eminem je uspio izbaciti ovisnost o drogama i alkoholu i vratio se snimanju glazbe. Prvi album nove glazbe objavio je u pet godina, „Relapse“, 2009. godine na kojem su bili singlovi "Crack a Bottle" i "Beautiful". Njegov najcjjenjeniji album „Recovery“ je postigao nešto nježniji i nadahnutiji ton od svoje prethodne glazbe, popularnom pjesmom "Love the Way You Lie" koju je pjevao s Rihannom. Krajem 2017. Eminem je objavio svoj deveti studijski album, „Revival“. Njegova prva dva singla, "Walk on Water" i "River", sadržavala su suradnju s pop zvijezdama Beyoncé i Edom Sheeranom, navodi Bauer (n.d.) u Encyclopaedia Britannica.

Najpoznatiji hitovi su mu „When I'm Gone“, „The Real Slim Shady“, „Without Me“, „Lose Yourself“, i „Stan“. Eminem je 10 puta nominiran za Grammyja, a mnogo ga je puta i osvojio, i to 2015. za najbolju rap/pjevačku suradnju „The Monster“, 2011. za najbolji rap album „Recovery“, također 2011. za najbolju rap solo izvedbu „Not Afraid“, 2010. za najbolju rap izvedbu dueta ili grupe „Crack a Bottle“, 2004. za najbolju rap pjesmu „Lose Yourself“, 2003. za najbolji rap album „The Eminem Show“, 2001. za najbolji rap album „The Marshall Mathers LP“, te 2000. za najbolju rap solo izvedbu „My Name Is“ (imdb.com [2], pristupljeno: 07.09.2019.). Osim toga Eminem je osvojio i MTV Europe Music Awards (16), MTV Video Music Awards (12),

American Music Awards (8), Academy Awards (Oscar) (1), Billboard Music Awards (17), Brit Awards (4), People's Choice Awards (7), World Music Awards (10) i mnoge druge (Eminem.pro, 2018., pristupljeno: 07.09.2019.).

Osobitosti stila

Eminemov stil možemo okarakterizirati kao vrlo liričan (što i ne čudi obzirom da je poznat po odličnom free-styleu²², još u ranoj mladosti) uz jako izražen ritam gdje često ritmikom stvara kontrast na pozadinski beat. Refreni su mu izuzetno pamtljivi i melodični, no u novije vrijeme promijenio je svoj izvorni stil i okrenuo se pop izričaju gubeći izvornu sirovost rapa (navedena promjena stila se može čuti u pjesmi I'm not afraid iz 2010.). Jedna od njegovih najpoznatijih pjesama je "Lose Yourself" (prilog: CD, broj 2) iz filma "8 mile" gdje glumi glavnu ulogu. Pjesma govori o trenutku koji reper proživljava kada dolazi na veliku pozornicu povodom rap battle-a²³, pogotovo o onom kada zastane - choke²⁴:

"He's nervous, but on the surface he looks calm and ready
To drop bombs, but he keeps on forgetting"

*(On je nervozan, ali naizgled izgleda opušten i spreman
Da baci dobru rimu, ali stalno zastajkuje)*

"He's choking, how? Everybody's joking now
The clock's run out, time's up, over—blaw!"

*(On zastajkuje, kako? Svi se smiju
Vrijeme ističe još malo, gotovo - blam)*

U refrenu zaključuje:

"You better lose yourself in the music

²² Freestyle je stil improvizacije s ili bez instrumentalnih ritmova u kojem se recitiraju stihovi bez određenog predmeta ili strukture. Slično je i s drugom improvizacijskom glazbom, poput jazza, gdje vodeći instrumentalist djeluje kao improvizator s pratećim bendom koji pruža ritam.

²³ Battle rap je vrsta rapanja koja uključuje hvalisanje, uvrede i slično. Borbe se mogu dogoditi na snimljenim albumima, mada se rap bitke često recitiraju ili se slobodno spontano ponavljaju u bitkama uživo, gdje će MC-i nastupiti na istoj pozornici da vide tko ima bolje stihove.

²⁴ "Da se ugušim" (engl. to choke je ugušiti se) izraz je koji se može koristiti u bilo kojoj situaciji i teško je isključiv za rap glazbu. To znači biti previše nervozan ili uzbuđen da biste dobro nastupili.

The moment, you own it, you better never let it go
 You only get one shot, do not miss your chance to blow
 This opportunity comes once in a lifetime, yo”

(Bolje ti je da se prepustiš glazbi

Momentu, posjeduješ ga, i da ga nikad ne pustiš

Dobiješ samo jednu priliku, nemoj ju profučkati

Takva prilika dolazi jednom u životu, hej)

Eminem - "Lose Yourself"

$\text{♩} = 89$

Rapper ♩ His PALMS are SWEA-TY KNEES WEAK ARMS are HEA - VY there's VOM - it

Rap. ♩ on his SWEA-ter aiREA-DY MOM's spa-GHE-TTI he's NER-VOUS but on the SUR-FACE he looks CALM and REA-DY todrop

Rap. ♩ BOMBS but he keeps ON for-gett-ing what he WROTE DOWN the WHOLE CROWD GROWS SO LOUD he O -

Rap. ♩ penshis MOUTH but the words WON'T come OUT, he's CHO -KING, HOW? ev-ery-bo-dy's JO-KING NOW, The clock's

Rap. ♩ run OUT, time's up O - ver BLOW! snap back to re - AL - I - TY OH! there goes GRA-VI - TY oh!

Rap. ♩ there goes RABB-IT HE CHOKED he's so MAD BUT HE WON'T give up THAT EA-SY, NOPE HE WON'T HAVE IT HE KNOWS

Rap. ♩ his WHOLE BACK'S TO THESE ROPES it DON'T MA - TTER HE'S DOPE

Rap. ♩ he KNOWS THAT BUT HE'S BROKE he's SO STAG - NANT HE KNOWS

Rap. ♩ when he GOES BACK TO HIS MO - bile HOME that's when it's

Rap. ♩ back to the LAB a - gain, YO this WHOLE RHAP-SO-DY HE bett-er go CAP-ture it and hope it don't PASS him

Naglasak u pjesmi je ponovo na tekstu - bas gitara tijekom cijele pjesme svira samo jedan ton (D), kao pedalni ton. Bujanj je elektronski i vrlo statičan, što daje cijeloj pjesmi (uz jednostavan bas) snažne temelje za dobar i čvrst ritam. Melodiju u glavnom beatu svira klavir, ponovo izuzetno jednostavnu dionicu od svega par tonova, koji se ponavljaju u krug (loop). Električna gitara svira ritmičku figuru u osminkama kao i bas, opet služeći isključivo ritmu. No zato, Eminem svojim rapanjem stalno razbija taj ritam, čineći ga time zanimljivijim i moćnijim. Njegov sadržaj kontrastira instrumentalno-elektronskoj podlozi i tako se još više ističe.

Glazbenik je sam autor pjesme.

5.3. MISSY ELLIOTT

Missy Elliott (izvorno ime Melissa Arnette Elliott, prezime Missy Misdemeanor) rođena je 01. srpnja 1971. godine u Portsmouthu, Virginia, SAD, navodi Kautz (n.d.) u Encyclopaedia Britannica.

Slika 3. Missy Elliot

Izvor:

https://www.biography.com/image/ar_1:1%2Cc_fill%2Ccs_srgb%2Cg_face%2Cq_auto:good%2Cw_300/MTQ3NTI2NjI2OTExOTg3MzI4/missy_elliott_photo_by_the_gap_getty_images_entertainment_getty_2370945.jpg
(pristupljeno: 08.09.2019.).

Missy je jedino dijete Ronnieja koji je bio američki marinac u vrijeme njezina rođenja, i Patricie, koja je kasnije radila u jednoj energetske tvrtki. Dok je Ronnie još bio marinac, obitelj je živjela u mobilnoj kući u Jacksonvilleu (Sjeverna Karolina), no nakon vojne službe vratili su se u Portsmouth, živeći u kolibi prepunoj štakora. Ronnie je bio nasilan te je pretukao Patriciu pred Missy. Osim ovakvih trauma, mlada Missy doživjela ih je još mnogo. Tako ju je primjerice u dobi od osam godina silovao stariji rođak. Pisala je Michaelu i Janet Jackson, moleći ih da ju dođu spasiti. Već je u to vrijeme znala da svoju budućnost vidi u glazbi. Nikada joj nisu uzvratili. Ipak, danas je prijateljica s Janet. Kada je Missy imala 14 godina, njezina majka je s njom napokon pobjegla od oca. Dok je bila u školi, osnovala je žensku grupu – Sista, te je nakon audicije producenta DeVante Swing potpisala za njegovu izdavačku kuću Swing Mob Records, nakon čega se seli u New York budući da je do tada već završila školovanje. Ipak, njezin veliki prodor na scenu nije imao sretan kraj jer se tvrtka zatvorila prije izdavanja Sistinog prvog albuma, većinu kojeg je Missy osobno napisala. Nakon Sistinog raspada, Elliot je nastavila pisati i producirati pjesme. 1993. godine je napisala svoj prvi hit „That's What Little Girls Are Made of“, a 1996. godine se pojavila kao istaknuti vokal gostovanjem u Sean „Puffy“ Combovom remixu „The things you do“, pjesmi koju je Missy pomogla napisati za Ginu Thompson. To je privuklo pažnju izvršne direktorice Elektra Entertainment Group koja je Missy dala priliku da osnuje vlastiti label Goldmind koji joj je omogućio da izda svoj debitantski album „Supa Dupa Fly“ 1997. godine zahvaljujući kojem je Elliott postala rap umjetnik, što je prepoznao i časopis Rolling Stone. Potom nastavlja svoj radni staž te je napisala i koproducirala dvije pjesme za album Whitney Houston iz 1998. godine „My Love Is Your Love“ te se pojavila u solo singlu Spice Girl Mel B's „I Want You Back“ koji je postao broj jedan u Velikoj Britaniji (Biography.com [3], 2015., pristupljeno: 08.09.2019).

Može se reći da je Missy Elliott američka reperica i glazbena producentica koja je obilježila svijet hip hopa kojim danas dominira zahvaljujući svom talentu za pisanje, rapanje, pjevanje i glazbenu produkciju, navodi Kautz (n.d.) u Encyclopaedia Britannica. Glazbena industrija nikada nije vidjela nikoga poput Missy Elliott. Naime, nju New York cijeni kao najveću žensku rap zvijezdu koju je Srednja Amerika ikad vidjela, a koja je nadvladala prevladavajuće stereotipe glazbene industrije tog doba. Projicirala je vlastito samopouzdanje kroz svoj osobni stil. Njezina poruka je oduvijek bila da su žene jednake muškarcima, jednako važne i snažne kao muškarci (Biography.com [3], 2015., pristupljeno: 08.09.2019).

Missy je veliki uspjeh postigla hitovima poput „Sock It 2 Me“, „Get Ur Freak On“ i „Work It“. Osim toga, ista je peterostruko nagrađivana Grammyjem. Prvi je osvojila 2002. godine za revolucionarni singl „Get Ur Freak On“, potom 2003. za pjesmu „Scream aka. Itchin“, 2004. za pjesmu „Work It“, također 2004. godine za album „Under Construction“ i 2006. godine za video „Lose Control“ (Biography.com [3], 2015., pristupljeno: 08.09.2019). Osim Grammyja, Elliott je puno puta dobila nagradu Black Entertainment Television (BET) za najboljeg ženskog hip hop izvođača, a njeni glazbeni spotovi donijeli su joj brojna priznanja, kao i redovno gostovanje na MTV-u, navodi Kautz (n.d.) u Encyclopaedia Britannica.

Veliku ulogu u životu za Missy ima vjera za koju smatra da joj je pomogla u suočavanju sa zlostavljanjem i depresijom u djetinjstvu. 2008. godine počela je dramatično mršaviti te joj je dijagnosticirana Gravesova bolest (rijetka autoimuna bolest koja napada štitnjaču). Međutim, naučila je upravljati stanjem putem prehrane, vježbanja i lijekovima. U vrijeme bolesti povukla se s pozornice na dugi niz godina, iako je iza scene nastavila pisati i producirati za druge umjetnike te se i u ovom području jako proslavila. 2015. godine vraća se na „prvu liniju“ produciranim singlom „WTF (Where Here From)“. Pjesma se svrstava među njene najbolje radove, osvojila je publiku te dobila pohvale kritičara (Biography.com [3], 2015., pristupljeno: 08.09.2019).

Slika 4. Album „Iconology“

Izvor: <https://pbs.twimg.com/media/EC18E44XsAAzX-c.jpg> (pristupljeno: 08.09.2019.)

2019. godine, nakon što se vratila u središte pozornosti, skupa s rap pjevačicom Lizzo izbacuje singl „Tempo“. U to vrijeme je postala prva ženska rap zvijezda koja je uvedena u Songwriters Hall of Fame, a nagrađena je nagradom Michael Jackson Video Music Awards. U kolovozu 2019. godine Missy je izbacila EP Iconology – njezinu prvu kolekciju nove glazbe nakon 14 godina (Biography.com [3], 2015., pristupljeno: 08.09.2019.). 2019. godina se može nazvati njezinom godinom jer je osim novog albuma rap pjevačica primljena i kao prva reperica u Kuću slavnih kantautora te je primila na VMA MTV dodjeli nagrada Video Vanguard nagradu (Gloria.hr, 2019., pristupljeno: 08.09.2019.).

Za Missy se može reći da je poslovna žena koja zadržava potpunu kreativnu kontrolu nad svojom glazbom, spotovima i produkcijama. Dugogodišnja je suradnica s prijateljem iz djetinjstva iz Virginie, Timom „Timbaland“ Moslyjem, a surađivala je i s Jay Z, Beyonce, Katy Perry, Madonnom, Janet Jackson i brojnim drugim izvođačima (Biography.com [3], 2015., pristupljeno: 08.09.2019.). Elliott je pozitivan uzor koji projicira snagu, samopouzdanje i osnaživanje žena, a pritom nikada nije žrtvovala svoj osjećaj zabave ili svoju sposobnost da zabavi (Biography.com [3], 2015., pristupljeno: 08.09.2019.). Nakon više od dva desetljeća u hip hopu, ista je i dalje na vrhu. Jedina je ženska rap zvijezda koja ima šest albuma s platinastom nakladom (Gloria.hr, 2019., pristupljeno: 08.09.2019.).

Osobitosti stila

Njenu glazbu možemo opisati riječima ironija i karikiranje koji su sveprisutni u njezinom izričaju (a posebice video-spotovima). Također njen glazbeni stil krasi i vrlo jak osjećaj za ritam kao i uvođenje neočekivanih instrumenata i zvukova (pjesma Get Ur Freak – prilog: CD, broj 3). On glavnom melodijom u beatu i udaraljka podsjeca na indijsku glazbu). Postiže kontrast pozadinskim vokalima koji podsjećaju na nadmetanje (i nadopunjavanje) s njom. Ritam je vrlo konstantan i nepromjenjiv (osim bridge²⁵ sekcije). Veliki naglasak je na vokalnoj izvedbi i repetitiji, no za razliku od dosad spomenutih pjesama u ovoj ne postoji duboki i teški tekst. Pjesma izdana 2001. godine prezentira kraj ere old school rappa. Tekstovi generalno postaju jednostavniji, banalniji i nisu više glavni adut hip hop kulture (ritam i dalje ostaje glavni fokus). Navedene promjene su zapravo i potpuno razumljive, obzirom da je hip hop kultura i rap u tom trenutku već mainstream i popularna glazba pa i podliježe sam pravilima koja nameću izdavači, trendovi i tehnologija - glazba više nije jedini poriv za stvaranjem, javljaju se i drugi motivi koji idu rame uz

²⁵ Engl. most

rame sa showbizz-om i popularnom kulturom. Rap postaje sve razumljiviji i prilagođeniji širokim masama.

Također, možemo primjetiti u glazbenom spotu i faktor koji je oduvijek bio prisutan u pop-kulturi - šokantnost. Na taj način Missy je lakše dolazila do nove publike i privlačila pažnju, stoga i ne čudi što se u njenom spotu mogu vidjeti humoristični i ironični trenuci, koji se u starom rapu nisu mogli pojaviti. Pjesma postaje popularna zbog performansa, masovnih impresivnih koreografskih prizora, jednostavnosti, podilaženja publici, ciljanog šokiranja publike u zamjenu za pažnju i tek usput, glazbe. Početkom 21. stoljeća i glazbena tehnologija doživljava procvat (koji je rastao ogromnom brzinom) te u pjesmi možemo primijetiti i mnogo programski manipuliranih glazbenih zvukova (poput bass dionice, manipulirane LFO filterom²⁶ putem MIDI jezika²⁷).

Missy Elliott je sama autorica pjesme Get Ur Freak.

5.4. H.E.R.

Gabriella Wilson, poznatija po scenskom imenu H.E.R., rođena je 27. lipnja 1997. u Kaliforniji u SAD-u (Jootee, 2018., pristupljeno: 10.09.2019.). Inspiraciju u glazbi naslijedila je od oca Kennyja koji je bio član lokalnog kalifornijskog benda Urban Bushmen. Majka joj je bila rodom Filipinka, a po zanimanju domaćica. Roditelji su je kao malu zvali Gabi. Uzimajući inspiraciju od svog oca, u vrlo mladoj dobi počela je učiti svirati glazbu. Svirala je u New Yorku u kazalištu Apollo kad joj je bilo devet godina. Bilo je to jedno od njenih prvih iskustava pred velikom mnoštvom. Pojavila se i u 'Today Showu', gdje je svirala glasovir za Aliciju Keys. H.E.R. se također pojavila s Alicijom na dodjeli Grammyja u dobi od 12 godina. Uz to, svirala je u emisijama poput "The Maury Pauvich Show", "Good Morning America" i "The View". S 12 godina također je napravila veliki iskorak u karijeri kada je izvela dvije pjesme na dodjeli ASCAP Awards, a kasnije te godine proglašena je jednom od tri "Next Big Thing" Radio Disneyja. Stekla je veliku slavu kad je bila mlada, što joj je,

²⁶ Oscilacija niskih frekvencija (LFO) je elektronička frekvencija koja je obično ispod 20 Hz i stvara ritmički puls ili zamah. Taj se puls ili pomicanje često koristi za moduliranje sintetizatora, linije kašnjenja (delay) i druge audio opreme kako bi se stvorili učinci koji se koriste u proizvodnji elektroničke glazbe. LFO kontrolira kretanje tih filtera između fazno pomaknutih signala. Pomicanje kroz ureze i vrhove koji ti filteri stvaraju također uzrokuju otkazivanje faza. Rezultat toga je zvuk fazera s potpisom.

²⁷ MIDI je skraćenica od engl. složenice Musical Instrument Digital Interface, i odnosi se za standardni međusklop koji omogućava spajanje elektronskih glazbala, računala i ostalih glazbenih perifernih uređaja i usklađuje razmjenu podataka između tih uređaja. MIDI ne razmjenjuje analogne signale, već digitalne signale koji opisuju zvuk koji uređaj ili glazbalo stvorilo. Kao standard MIDI je nastao 1982., i prihvaćen je kao standard od cijele muzičke industrije.

iako joj je pružilo vrlo korisnu izloženost u industriji, to učinilo i samosvjesnijom, te je odlučila raditi uglavnom iza zastora. Sony Entertainment potpisao je s njom ugovor kad joj je bilo 14 godina. Pjesma „Something to Prove“ (prilog: CD, broj 4) bila je njena prva službeno objavljena pjesma nakon koje je napravila pauzu na dvije godine (Thefamouspeople.com, n.d., pristupljeno: 10.09.2019.)

Za ljubitelje glazbe ostala je misterija i nije davala nikakve informacije o svojoj prošlosti/sadašnjosti. Usvojila je scensko ime H.E.R., koje se zalagalo za 'otkrivanje svega', i vratila se krajem 2016. godine, a potpisala je ugovor s izdavačem RCA Records. Objavila je svoj debitantski EP pod nazivom „HER Vol. 1“. NPR Radio postavio je EP „H.E.R. Vol 1“ među 5 bitnih R&B albuma. Časopisi Forbes i The Rolling Stones također su uključivali H.E.R. na njihovim popisima umjetnika na koje treba paziti. Godine 2017. izdala je svoj EP drugog razreda pod nazivom „H.E.R. Vol 2“ koji su također kao i prvi producirali Kehlani, K. Michelle i Zhavia. Jedan singl s albuma „Say it Again“ postao je posebno uspješan i album je dostigao 7. mjesto na ljestvici Hot R&B. Nekoliko mjeseci kasnije objavila je nastavak svog drugog EP-a pod nazivom „H.E.R. Vol 2, The B Sides“, što je bio još jedan uspjeh. Ali nije se uspio probiti na top 10 listu mnogih top-lista poput prethodnog EP-a. U kolovozu 2018. godine objavila je svoj četvrti EP pod nazivom „I Used to Know Her: The Prelude“. Objavljen je od izdavačke kuće RCA records. Prodaja EP-a poprimila je trenutni ritam i plasirala se na američku Billboard 200 top-listu, gdje je ubrzo dosegla 20. mjesto. Na američkoj ljestvici Top R&B/Hip-Hop, EP je dosegao 12. mjesto (Answerafrica.com, n.d., pristupljeno: 10.09.2019.).

Slika 5. Gabriella Wilson (H.E.R.)

Izvor: <https://peopledotcom.files.wordpress.com/2018/12/gettyimages-977078540.jpg?crop=0px%2C72px%2C1800px%2C945px&resize=1200%2C630> (pristupljeno: 10.09.2019.)

Svojim pjesmama gostovala je i po Sjedinjenim Državama. Jedan od njenih zapaženih scenskih nastupa dogodio se tijekom koncerta BET Experience u Los Angelesu. Tijekom emisije nastupila je zajedno s glavnim umjetnicima kao što su Snoop Dogg²⁸, Wiz Khalifa, Kid Kudi i Khalid. Tada je imala 20 godina i ostavila je snažan trag u industriji svojom duševnom glazbom u kombinaciji sa suvremenim hip-hopom. Većina tekstova iz njezinih pjesama dopadala se mladima jer su se odnosila na iskustva sa slomljenim srcem. U studenom 2018. godine H.E.R. je objavila „I used to Know Her: Part 2“, koji je bio još jedan uspješan EP koji je svoje mjesto zauzeo na nekoliko američkih ljestvica (Thefamouspeople.com, n.d., pristupljeno: 10.09.2019.). Njene pjesme također su se pojavile u zvučnim zapisima mnogih filmova i TV serija. U drugoj sezoni Netflixove originalne serije „Dear White People“, predstavila se s pjesmom pod naslovom „Still down“. Pored toga, njezine pjesme pojavile su se i u filmovima poput "Uncle Drew" i "Superfly" s pjesmama "I Can Feel It" i "This Way" (Answerafrica.com, n.d., pristupljeno: 10.09.2019.).

U listopadu 2017. izdala je svoj debitantski kompilacijski album pod nazivom „H.E.R.“. Album se sastojao od nekoliko odabranih pjesama s njena prva dva EP-a, zajedno sa šest ostalih svježih singlova. Pokazalo se da je to bio njezin najuspješniji pothvat do sad i omogućio joj je pet nominacija za nagradu Grammy, uključujući nagradu za najboljeg novog izvođača i album godine (Heightline.com, 2019., pristupljeno: 10.09.2019.):

H.E.R. je svoj prošli život i trenutni osobni život držala strogo u tajnosti. Vjeruje da joj čuvanje tajnosti identiteta pomaže u održavanju „usamljenog“ tijeka rada tijekom pisanja tekstova i rada u studijima. Također kaže da ne brine o izgledu i načinu na koji se oblači. Radije se drži podalje od reflektora jer želi da joj ljudi sude samo po njevoj glazbi. Glazbom se počela baviti u mladosti, a u početku se suočila s nazivima poput „mlada crna žena koja svira gitaru“, ali ona je nadvladala prepreke i osjeća se sretnom što je postala inspiracija mladima (Thefamouspeople.com, n.d., pristupljeno: 10.09.2019.)

Osobitosti stila

H.E.R. ima vrlo izraženu emociju u izričaju - njena glazba je često sporija, organska, vrlo emotivno i s puno karaktera otpjevana. U ranijoj fazi je možemo definirati kao čistokrvni RnB, a nakon

²⁸ Spomenut je ranije kao gost na festivalu u Zrću 2019.

povratka se čuju i jasne primjese modernog rap beata i neo-soula (pjesma Against me, prilog: CD, broj 5). Melodijski raspon pjevane melodije je unutar svega nekoliko tonova; time se osigurava pažnja slušatelja koji svoju koncentraciju može posvetiti njenoj emociji u glasu (umjesto tehnički zahtjevnom pjevanju). Aranžman je minimalistički, sa svega nekoliko dionica (lo-fi bubanj²⁹, bass, synth i pozadinski vokali koji imaju bitnu ulogu u stvaranju atmosfere). Pjesma ima vrlo mračan i depresivan (ali jednostavan) tekst, koji govori o prekidu s muškarcem i boli kroz koje H.E.R. prolazi (već bezbroj puta dokazano popularna tema među tinejdžerima, kao što je i H.E.R. sama). Cijela atmosfera pjesme neodoljivo podsjeća na neo-soul pjevačicu Erykah-u Badu i njenu hit pjesmu "Tyrone" (prilog: CD, broj 6). Tematika, tempo, način pjevanja i cjelokupni pristup i atmosfera su vrlo slični - objašnjenje tome i je da se stil neo-soul i lo-fi zvuk pomalo vraćaju u modu te sve više popularnih izvođača podsjeća na zvijezde 90-ih (Childish Gambino je kao reinkarnirani brand D'Angela, H.E.R. Erykah-e Badu, bend Vulfpeck Jamesa Brown-a itd.).

Veliki napredak se čuje i u samoj produkciji pjesme - vrlo napredno manipuliranje efektima (jekom koja se stalno proteže kroz stereo polje snimka), side-chain kompresija³⁰ (tehnika nastala u house glazbi a uzrokuje osjećaj "pumpanja" u zvuku"), manipuliranjem pozadinskih vokala kroz prostor - stereo polje i dubinu snimke. Zanimljivo je što je geto naglasak i dalje prisutan što neumoljivo podsjeća na same korijene "crne" glazbe i unatoč elastičnošću izričaja kroz vrijeme i napretku u društvenom prihvaćanju, i dalje je vrlo jasno određeno odakle ta glazba potječe i zajednički profil umjetnika koji ju prenose s generacije na generaciju.

H.E.R. je sama autorica pjesme Against me.

²⁹ U izdanju Oxfordskog rječnika iz 1976. godine, lo-fi je dodan pod definicijom "zvučna produkcija manje dobre kvalitete od "hi-fi". Glazbeni pedagog R. Murray Schafer, u glosaru za svoju knjigu "Tuning of the world" iz 1977. godine, termin je definirao kao "nepovoljan omjer signal-šum". Lo-fi je skraćenica od low-fidelity (niska vjernost na engl.), dočim je hi-fi skraćenica za high-fidelity (visoka vjernost na engl.) produkcije zvuka. Ima se u vidu vjernost originalnom zvučanju.

³⁰ Kompresija je, u svom osnovnom obliku, alat koji nam omogućuje kontrolu dinamike izvora. U osnovi, to je inteligentno upravljanje glasnoćom. Kažete kompresoru da nešto isključi nakon što pređe određenu razinu glasnoće. U rezultatu je kompresija bočnih lanaca (side-chain) potpuno ista kao i uobičajena kompresija.

6. URBANA GLAZBA U HRVATSKOJ

DJ IVAN MASTERMIX (slika 6) je DJ i producent te je jedan od prvih hrvatskih predstavnika koji je bio prepoznat na svjetskoj sceni početkom 90-ih. Sam naziv Mastermix dobio je od drugih ljudi, kako to obično i biva u hip hop krugovima. U to vrijeme, malo DJ-eva je bilo tehnički potkovano za mixanje dok je Ivan bio pravi talent koji je bio sav u tome i radio razne eksperimente miksajući na 3 gramofona različite pjesme, time praveći zapravo novu pjesmu³¹. Već sa 14 godina dobio je svoj prvi mixer, a sa 16 godina je imao prve gramofone, legendarne Tehnics-e 1200MK2.

Slika 6. Ivan Mastermix

Izvor: https://mixmagadria.com/assets/uploads/images/_columns2/Mastermix-07.013.jpeg (pristupljeno: 12.09.2019.)

Krajem osamdesetih, radio je u popularom Disco klubu 72 (kasnije Quorum Colors) u Opatiji gdje je i počeo dobivati prve ponude za inozemne nastupe i klubove diljem Europe. 1996. je potpisao ugovor sa Expanded music u Italiji u izdao svoj prvi singl Aquarius za Mantra rec. Singl je postigao veliki uspjeh širom Europe, bio je na top listama i mnogi renomirani DJ-evi su ga vrtili u svojim setovima a otvorio mu je i mnoga vrata u stranim agencijama koje su ga počele ozbiljnije bukirati. (Klubska scena.hr, 2017., pristupljeno: 12.09.2019.). Tako su uslijedila gostovanja u najpoznatijim europskim klubovima poput Ministry of Sounda, Crossa i The Enda u Londonu, Pacha na Ibizi,

³¹ Njegov talent ubrzo je prepoznala glazbena struka (Hrvatsko društvo skladatelja) te ga uvrstila u program 39. Međunarodne glazbene tribine 06-09.11.2002. u Puli.

Ambasade Gavioli u Sloveniji i mnogim drugim. Surađivao je sa mnogim velikim imenima poput pionira house glazbe Marshall Jeffersonom te talijanskim DJ-em, vlasnikom Mini Market rec. Alfredom Azzettijem, Mousse T-jem, Borisom Dlugoschom, Erickom Morillom, Roger Sanchezom, DJ Pierrom, Frankie Knucklesom i mnogim drugim (Čajavec, 2010). Muzika DJ Ivana Mastermixa se može čuti na <https://www.mixcloud.com/Ivanmastermix/stream/>. Njegov moto je „Glazba čini čuda kada je u dobrim rukama“. Ono što je Frankie Knuckles u američkoj house glazbi, to je, za nas Hrvate, Ivan Mastermix koji od 1989. godine na vrhu underground house scene. Jedan od najpoznatijih Ivanovih zapisa je „Our Love Is Alive“ (prilog: CD, broj 7).

ZLATNA ERA HIP HOPA U HRVATSKOJ kasnila je koju godinu za svijetom. Kada se 80-ih i 90-ih hip hop proširio po svijetu, u to vrijeme je u Hrvatskoj još bio u povojima. Ipak, već tada su se pojavili kvalitetni izvođači, pjesme i albumi. Jedan od njih je General Woo koji je početkom 90-ih došao iz Vukovara u Zagreb. Nakon rada u nekoliko projekata, isti s Targetom 1996. osniva bend Tram 11 koji se raspada 2003., a članovi su nastavili sa samostalnim karijerama (Hip-hop.hr [1], n.d., pristupljeno: 12.09.2019.).

90-te godine u Hrvatskoj su zapravo neka „nova“ scena jer se stara povukla i došla je nova generacija. Pritom je suradnja zagrebačke scene s riječkom i splitskom početkom 90-ih bila vrlo jaka. Scene su bile povezane bez obzira što u to vrijeme nije bilo interneta i mobitela. Zagrebačka scena je pritom možda ostavila najupečatljiviji trag jer se na njoj dogodio Tram 11 koji su stvorili prekretnicu u hrvatskom hip hopu i vinuli ga u njegovo zlatno doba. Socijalnim temama zainteresirali su diskografe te je na taj način otvoren put za širenje zanimljive kulture na sceni. Svojim djelovanjem pokrenuli su stvaranje bosanske i beogradske hip hop scene, ali su i utjecali na novije hip hop izvođače u Hrvatskoj (Devčić, 2017).

Davor Dretar Drele početkom 90-ih je osnovao grupu Dreletronic koja je parodirala zagorski stil života. Najpoznatija pjesma im je bila „Čavel v glavi“ (parodija na Thompsonove „Čavoglave“). Grupa je postojala nekoliko godina, a potom se ugasila (Hip-hop.hr [1], n.d., pristupljeno: 12.09.2019.)

TBF (The Beat Fleet) je možda najpoznatiji hrvatski hip hop sastav. Nastali su u Splitu 1990.godine, a postoje i danas. U početku su bili klasični hip hoperi, a potom su razvili svoj vlastiti glazbeni izričaj. Za svoj su rad osvojili pet nagrada Crni mačak, 11 Zlatnih koogli i 19 Porina (Hip-hop.hr [1], n.d., pristupljeno: 12.09.2019.)

U razdoblju zlatne ere hip hopa u Hrvatskoj nastala i grupa E.T., kojeg smatramo pionirima-začetnicima hrvatskog hip hopa, iako je njihov glazbeni izričaj zapravo dio dance pokreta, ali s jakim elementima hip hopa. Posebno popularni i uspješni su bili u razdoblju kad im je vokal bila Ivana Ranilović – Vanna. Njenim odlaskom 1998. godine popularnost im pada (Hip-hop.hr [2], n.d., pristupljeno: 12.09.2019.). Osim njih nastali su i brojni drugi hip hop bendovi. Neki su trajali vrlo kratko, dok su drugi i danas na sceni.

DJ PHAT PHILIE I DJ FRX označili su sljedeću ozbiljnu razinu. Neki kažu da je zlatna era hip hopa u Hrvatskoj počela 1993. godine emitiranjem emisije “Blackout” koju su zajedničkim snagama na Radiju 101 započeli Filip Ivelja (DJ Phat Phillie) i Kristijan Frković (DJ Frx). Ime su odabrali jer im je zvučalo “cool” no teško je ne povući paralelu sa svjetski poznatim događajem u New Yorku iz 1977. koji je proslavio hip hop u svijetu. Znameniti događaj se odigrao 13. srpnja te je tog dana, zbog udara munje, većina New Yorka ostala bez električne energije. Zamračenje “blackout” je pogodovalo ekstremnom nasilju i masovnim pljačkama te noći. Zabilježena je enormna krađa DJ i audioopreme koju su klinici iz kvarta Bronx koristili za stvaranje glazbe uz koju su repali, uglavnom o situaciji na ulici i u getu. Također su opremu koristili za partije u predgrađima, a struju su krali s bandera. Frx i Phillie su svojim “Blackout” brandom u Hrvatsku od 1997. dovodili neka od najznačajnijih imena svjetske hip hop scene poput Busta Rhymesa, Method Meda, Redmena, Das Efx-a, Big L & OC-a i mnoge druge (Makić, 2016).

Phillie se zaljubio u hip hop na prvu pri posjetu baki u Jagodinu, 1983. Ugledao se na bratića Viktora Uzura koji je već debelo zagazio u hip hop crtajući grafite i plešući u break dance grupi te je pri povratku u Zagreb od tate dobio prvi kasetofon. Nedugo nakon toga je na Radiju 101 čuo i emisiju Slavina Balena “Rap Attack” te ju je strastveno slušao svaki tjedan sve do 1991. kada je i sam bio pozvan kao gost u emisiju. U to vrijeme Filip se taman vratio iz New Yorka u kojem je proveo ljeto i imao priliku iz prve ruke vidjeti mjesto gdje je sve i počelo (Makić, 2016). U korist hrvatskom hip hopu, emisija Blackout je također promovirala i domaći hip hop koji je tada bio u povojima puštajući domaće repere. Emisija je postala glasom urbane generacije, rušeći barijere i cenzure i isporučivši najveće, već kultne, izvođače hip hop scene. Osim toga, mladi DJ-evi su organizirali i hip hop partije na kojima bi se reperi natjecali u freestyleu (slaganje rime na licu mjesta). Jedni od najboljih u freestyleu su bili Nenad Šimun Target i Srđan Ćuka (General Woo). Domaćoj publici, Target i Woo su poznatiji kao “Tram 11”, koji su se na kompilaciji Blackout Project: Project impossible našli sa pjesmom “Hrvatski velikani”, a osim njih na kompilaciji su također i Bolesna braća, Koolade, Shot, Remi i El Bahattee. Valja napomenuti da se pjesma “One-

O-One” (također sa spomenute kompilacije) orila na zagrebačkim Trgom bana Jelačića 21. prosinca 1996. kada se Radio 101 trebao ukinuti. Na prosvjede se skupilo preko 100.000 ljudi a radio i dan danas postoji no emisija “Blackout” ukinula se 2011. dolaskom novog vodstva na radio. Phillie je izjavio da su predložili i da snimaju emisiju unaprijed o svom trošku pa da se emitira kao snimak, no prijedlog im je odbijen i emisija je ukinuta (Makić, 2016).

Phillie izjavljuje da je „Blackout“ počeo na Radiju 101 i da će se uvijek vezati uz njega iako danas ne postoji u obliku kakav je bio nekoć. No, smatra kako su i dalje dovoljno prepoznatljivi kao brend te da imaju vjernu bazu slušatelja koja će ih pratiti bez obzira gdje preselili, navodi Makić (2016). Nakon ukidanja, emisiju su preselili na Radio student.

Zaključno se može reći da ne čudi što je hip hop danas prepoznat kao popularan žanr u Hrvatskoj s obzirom na njegovu pojavnost i prodoran utjecaj na svjetskoj razini i u sve kulture, pa tako i našu. Hrvatska je, baš kao i ostatak svijeta, prepoznala potencijal i kvalitetu hip hop izvođača, pjesama i albuma od samog trenutka njegovog pojavljivanja na glazbenoj sceni te ga u istom trenu prigrlila objeručke. Može se reći da su 90-te zapravo donijele osvježenje na hrvatsku glazbenu scenu.

HRVATSKA HIP HOP I RAP PRODUKCIJA s vremenom je postala vrlo uspješna. Kao najbolji hrvatski hip hop i rap izvođači i grupe, uz neke njihove najpoznatije pjesme su (Hip-hop.hr [2,]; Hip-hop.hr [3]; Wikipedia.org [5]) istaknuli su se:

The Beat Fleet (T.B.F.) – „Mater“, „Malo sam maka“, „Alles gut“, „Nostalgična“, „Fantastična“, „Smak svita“, „Genije“, „Šareni artikl“, „Papilova“,...;

Bolesna braća – „Lovačke priče“, „Čiča mića“, „Patriša“, „Telefon funky“,...;

Edo Maajka – „No sikiriki“, „Prikaze“, „Jesmo li sami“, „Prži se srce moje“,...;

Elemental – „Goli i bos“, „Romantika“, „Priroda i društvo“, „Iz dana u dan“, „Malena“,...;

Dječaci – „Lovrinac“, „Dalmacija“, „Miris“, „Bijele starke“, „Narodna“, „Punjene paprike“,...;

Tram 11 – „Pad sistema“ (prilog: CD, broj 8), „Samo kod nas“, „Kaj ima lima“,...;

Shorty – „Dođi u Vinkovce“, „Zeka“, „1,68“,...;

General Woo – „Ja sam ulica“, „Zašto sada šutite“,...;

Marin Ivanović – Stoka – „Za grad koji imam rad“, „Ritam Grada“ (prilog: CD, broj 9);

Renman – „Lijepe žene prolaze kroz grad“;

Connect – „Dalmatinka“ (s Jelenom Rozgom), „Samo je jedno“, „Nebo“,...;

Kandžija – „Jelena“, „Donji Miholjac“ (prilog: CD, broj 10).

RAP-UNDERGROUND je podžanr koji se ustalio u Hrvatskoj. Underground je pojam za nešto nepretenciozno, za nešto što ne teži širokom priznanju zatupljenih masa, a sadrži samu esenciju glazbenog izražavanja. Drugim riječima, to su neka imena glazbene scene koje postoje u javnosti, a koji su manje poznati iz razloga što su iz male sredine ili sl. Litvin (2014) na stranici panb.hr izdvaja top 10 pjesama hrvatskog rap undergrounda:

- Shot – „Rime s predumišljajem“,
- Doppler Efekt – „Noćna vožnja“,
- Scriptor – „Kada odu svi“,
- Skam i Valar – „Ovdje je grad“,
- Muhamed – „Gospon“,
- Ropez – „Gledam naprijed“,
- Khan – „Eci, peci, pec“,
- Kali – „Fiftača“,
- Nebu – „Poož u glavu“,
- High5 – „Robi Prosinečki“.
-

PORIN je osnovan 1993. godine te se smatra najuglednijom glazbenom nagradom u Republici Hrvatskoj. Redovito se godišnje dodjeljuje od 1994. godine. Idejni začetnici i pokretači su: diskograf Veljko Despot, skladatelj Zrinko Tutić i novinar Dražen Vrdoljak, a utemeljitelji su: Hrvatsko društvo skladatelja, Hrvatska glazbena unija, Hrvatska diskografska udruga i Hrvatska radiotelevizija (Wikipedia.org [6], pristupljeno: 12.09.2019.). Porin objedinjuje nominirane predstavnike svih glazbenih žanrova: pop, rock, zabavna glazba, etno, jazz, klasična glazba. Biračko tijelo Porina čine profesionalni glazbenici, skladatelji, glazbeni producenti i urednici, aranžeri, glazbeni pisci i kritičari, ton majstori i svi oni kojima su strukovne udruge poklonile povjerenje i predložile ih na popis glasača (Wikipedia.org [6], pristupljeno: 12.09.2019.).

2001. godine dodjeljivao se „Porin za najbolji hip hop album“, a od 2002. dodjeljuje se Porin pod kategorijom „Porin za najbolji album alternativne i klupske glazbe“. Drugim riječima, od 2002. do 2008. kategorija se zvala „Najbolji album urbane klupske glazbe“, 2009. je bila kategorija „Najbolji album klupske glazbe“; 2010. dodijeljen je „Najbolji album klupske glazbe“; od 2011. do 2014. godine dvije su zasebne kategorije: „Najbolji album klupske glazbe“ i „Najbolji album alternativne glazbe“. 2015. godine dodijeljen je samo „Najbolji album alternativne glazbe“. 2016. godine dodijeljen je zasebno „Najbolji album klupske glazbe“ i „Najbolji album alternativne glazbe“.

2017. i 2018. godine je jedna kategorija, i to „Najbolji album alternativne i klupske glazbe“. Posljednji održan Porin, 2019. godine, prepoznaje i dodjeljuje dvije zasebne kategorije: „Najbolji album klupske glazbe“ i „Najbolji album alternativne glazbe“ (Porin.org, n.d., pristupljeno: 12.09.2019.).

U nastavku se prikazuju najbolji albumi urbane klupske glazbe po godinama (Wikipedia.org [6]; Porin.org):

- 2001. „Lovci na šubare“, Bolesna braća □ najbolji hip hop album
- 2002. „Svaki pas ima svoj dan“, El Bahatee □ najbolji album urbane klupske glazbe
- 2003. „Junglesalsa“, Cubismo □ najbolji album urbane klupske glazbe
- 2004. „The Bastardz Go Jazzy Live“, The Bastardz □ najbolji album urbane klupske glazbe
- 2005. „No sikiriki“, Edo Maajka □ najbolji album urbane klupske glazbe
- 2006. „Leut Magnetik“, Leut Magnetik □ najbolji album urbane klupske glazbe
- 2007. „Androida Remixed“, Putokazi □ najbolji album urbane klupske glazbe
- 2008. „Autobus Calypso“, Cubismo □ najbolji album urbane klupske glazbe
- 2009. „Pod pritiskom“, Elemental □ najbolji album klupske glazbe
- 2010. „Neću više jazz kantati“, Tamara Obrovac & Transhistrionia electric □ najbolji album klupske glazbe
- 2011. „Vertigo“, Elemental □ najbolji album klupske glazbe;
„Plavio avion“, Rundek Cargo Trio □ najbolji album alternativne glazbe
- 2012. „Pistaccio Metallic“, TBF □ najbolji album klupske glazbe
„Urban&Hauser“, Urban&Hauser □ najbolji album alternativne glazbe
- 2013. „Čujem ja netko šuti“, Postolar Tripper □ najbolji album klupske glazbe
„2“, Mayales □ najbolji album alternativne glazbe
- 2014. „U redu je“, Elemental □ najbolji album klupske glazbe
„VT“, Vatra □ najbolji album alternativne glazbe
- 2015. „Mamut“, Urban&4 □ najbolji album alternativne glazbe
- 2016. „Danas sutra“, TBF □ najbolji album klupske glazbe,
„Mostovi“, Rundek Cargo Trio □ najbolji album alternativne glazbe
- 2017. „Tijelo“, Elemental □ najbolji album alternativne i klupske glazbe
- 2018. „Gravity“, Kozmodrum □ najbolji album alternativne i klupske glazbe
- 2019. „Vojko“, Vojko Vručina. □ najbolji album klupske glazbe;
„Ispod kože“, Boris Štok □ najbolji album alternativne glazbe.

Zaključno se može reći da se Hrvatska ponosi što ima glazbenu nagradu Porin jer je to najuglednija diskografska nagrada u zemlji. Dodjeljuje se redovno na godišnjoj razini u brojnim kategorijama. Porin predstavlja zapravo sve ono najbolje u hrvatskoj diskografskoj produkciji budući da objedinjuje nominirane predstavnike svih glazbenih žanrova, pa tako postoji i kategorija koja se odnosi na urbanu klupsku glazbu. Postojanje ove kategorije potvrđuje prihvaćenost urbane glazbe i njenih žanrova kao kategoriju vrijednu samostalne strukovne nagrade u kojoj profesionalci nagrađuju profesionalce.

7. ZAKLJUČAK

Danas je glazba postala globalna i digitalna te dostupna svima. Ovakva transformacija omogućila je miješanje urbane glazbe međusobno, ali i s drugim žanrovima te dovela do brojnih hibridnih i mješovitih žanrova i podvrsta, što je detaljno razrađeno prethodno u radu. Postoji svjetska hip hop scena, ali i ona regionalna, no svima je zajedničko jedno: ljubav prema urbanoj glazbi, a posebice prema hip hopu koji je izdominirao na tržištu ove vrste glazbe. Hip hop glazba danas je, dakle, proširena posvuda po svijetu, te je došlo do miješanja raznih lokalnih stilova s hip hopom. Hip hop se globalizirao u mnogim kulturama širom svijeta te su se javile regionalne scene. Ipak, kao pokret i danas se temelji na glavnim načelima hip hop kulture. Glazba i umjetnost hip hopa i dalje prihvaćaju i slave svoje tradicionalne dimenzije, uz vjernost lokalnoj kulturi u kojoj je ukorijenjena. Drugim riječima, unatoč različitostima u regionalnoj sceni, hip hop umjetnici širom svijeta priznaju čast afroameričkim ljudima koji su pokrenuli globalni pokret (Wikipedia.org [7], pristupljeno: 13.09.2019.). Promatrajući svjetsku i lokalnu urbanu glazbenu scenu kroz ovaj diplomski rad, može se zaključiti da su, unatoč različitostima, neke opće karakteristike urbane glazbe sljedeće: angažirani tekstovi, Dance skupine, koreografije (posebno se ističe npr. Missy Elliott), Video, festivali, grafiti, Break dance, DJ-evi, puštanje glazbe u disco klubovima, Beatboxing, MCing/repanje, sinkopirani ritmovi bubnja, upotreba gramofona, kombiniranje s drugim žanrovima ili stilovima te rasprostranjenost na svim kontinentima. Hip hop se potvrdio kao temelj sveukupne urbane glazbe koju danas čujemo. Hip hop se u svojoj jednostavnoj biti sastoji od stilizirane ritmičke glazbe koju prati rap, ritmički i ritamski govor koji se pjeva, i upravo ta jednostavnost se pokazala kao idealnom za nadgradnju.

Urbana glazba, dakle, podrazumijeva sve glazbene žanrove koji su nadahnuti hip hop zajednicom, a odnosi se na „crnačku glazbu“. To je žanr 80-ih i 90-ih godina, a uključuje R&B, hip hop, soul i grime. Kada se govori o urbanoj glazbi najčešće se pritom misli na hip hop. To je društveno-politički pokret nastao u kasnim 70-ima na ulicama Bronx-a. Hip hop se smatra kulturnim pokretom, ali i plesnim stilom. Ovaj se pokret i žanr proširio posvuda po svijetu te utjecao, ali i poprimio utjecaje drugih kultura i žanrova.

Urbana glazba danas je pod utjecajem globalizacije i tehnološkog napretka te moćne glazbene industrije. Postala je u velikoj mjeri komercijalna. Slobodno tržište urbanoj glazbi je poslužilo kao katalizator te dolazi do konkurentnosti, natjecanja, kontinuiranog poboljšavanja kvalitete i dr. Danas je hip hop industrija vrijedna preko 10 milijuna dolara i u konstantnom je porastu. Uz to,

zauzela je svoje mjesto u mainstream popularnoj kulturi. Prodorni utjecaj ovog glazbenog žanra i kulture proširio se na televiziju, film, reklamu, modu, tiskane medije i sam jezik. Zahvaljujući razvoju brojnih alata, od kvartovskih „crnačkih zabava“ stvorena je cijela industrija te je nastupio je proces snimanja, mixinga³², masteringa³³. Glazba se proširila posvuda po svijetu i stvorila vjerne slušatelje kojima je glazba postala dostupna putem kasetofona, CD playera, mp3 playera, računala,... Dolazi do širenja maloprodajnih trgovačkih lanaca, preprodaje opreme, promocije i oglašavanja raznih tvrtki i sl., te su se otvorile brojne kreativne mogućnosti za poduzetnike i umjetnike. Zahvaljujući tržišnoj ekonomiji i slobodnom tržištu hip hop je postao domaći pojam diljem svijeta. Hip hop glazba danas je dostupna svima u svako doba dana putem interneta. Pritom YouTube pruža mogućnost preslušavanja svih albuma i pjesama, ali i gledanja spotova i koreografija. Osim toga, tu su i brojni pretraživači kao npr. Spotify i Deezer koji omogućuju preslušavanje glazbe, ali i praćenje trenutne liste najpopularnijih pjesama. Od velikog značaja su i brojni koncerti i festivali koji se održavaju diljem svijeta. Osim toga, brojne su svečane ceremonije dodjele nagrada koje urbanu glazbu i hip hop prepoznaju kao glazbenu kategoriju te se dodjeljuju nagrade najboljim glazbenim ostvarenjima. U ovom kontekstu je potrebno spomenuti Urban Music Awards i Grammy Award For The Best Urban Contemporary Album. U Republici Hrvatskoj to je primjerice Porin. Hrvatska se prilično brzo uključila u svjetska kretanja, u svjetsko hip hop kolo. Put je ukazao DJ Ivan Mastermix, a slijedili su ga mnogi, pa i dan danas slijede. Hrvatska urbana glazba je dobila svoje originalne izvođače koji obrađuju domaću tematiku, a ujedno se identificiraju s kolegama širom svijeta – s ritmom svijeta.

Kao budući glazbeni pedagog osjećam obavezu biti upućen u moderna kretanja u svim glazbenim žanrovima i stilovima, a naročito u suvremenim popularnim pravcima. Svijest o važnosti upoznavanja s osnovnim elementima i pojmovima vezanim uz urbanu glazbu mora postojati i kod glazbenih pedagoga jer je urbana glazba neizostavan pojam kada je u pitanju glazbeno stvaralaštvo, posebice u doba globalizacije i digitalizacije. Ovaj žanr podrazumijeva osobiti način izražavanja i stvaralaštva te se slobodno može reći da je dio opće kulture i općeg obrazovanja.

³² Miksanje je postupak spajanja svih pojedinačnih zapisa na snimci kako bi se stvorila verzija pjesme koja zvuči što je bolje - „miks“. Proces može uključivati: Balansiranje nivoa zapisa koji su snimljeni. Fino ugađanje zvuka svakog instrumenta ili glasa pomoću izjednačavanja (EQ)

³³ Mastering je posljednji korak audio postprodukcije. Svrha masteringa je uravnotežiti zvučne elemente stereo miksa i optimizirati reprodukciju u svim sustavima i medijskim formatima. Tradicionalno se mastering izvodi pomoću alata poput izjednačavanja, kompresije, ograničavanja i stereo poboljšanja.

LITERATURA

1. Andrews, K. (2018): *'Urban' sounds: it's time to stop using this hackneyed term for black music*. Theguardian.com, URL: <https://www.theguardian.com/music/shortcuts/2018/aug/14/urban-time-stop-hackneyed-term-black-music>
2. Answerafrica.com (n.d.): *Who is H.E.R. (Gabriella Wilson)? The Singer With 5 Grammy Nominations*, URL: <https://answersafrica.com/h-e-r-gabriella-wilson-singer.html>
3. Bauer, P. (n.d.): *Eminem*. Encyclopaedia Britannica, URL: <https://www.britannica.com/biography/Eminem>
4. Biography.com [1] (2019): *Tupac Shakur*, URL: <https://www.biography.com/musician/tupac-shakur>
5. Biography.com [2] (2017): *Eminem*, URL: <https://www.biography.com/musician/eminem>
6. Biography.com [3] (2015): *Missy Elliot*, URL: <https://www.biography.com/musician/missy-elliott>
7. Centar za bolji kvalitet života (n.d.): *Šta je hip hop ples i zašto je idealan za djecu i omladinu*. Zivimbolje.org., URL: <https://www.zivimobilje.org/sta-je-hip-hop-ples-i-zasto-je-idealno-za-djecu-i-omladinu/>
8. Childhoodbiography.com (2019): *Eminem priča o djetinjstvu plus neispričana biografija Činjenice*, URL: <https://childhoodbiography.com/hr/eminem-priča-iz-djetinjstva-plus-neispričane-činjenice-o-biografiji/>
9. Cuter.hr – Centar za urbani i teritorijalni razvoj (n.d.): *Urbana ekonomija*. URL: <https://www.cuter.hr/urbana-ekonomija>
10. Čajavec, I. (2010): *Ivan Mastermix „Glazba čini čuda kada je u dobrim rukama“*, muzika.hr, URL: <https://www.muzika.hr/ivan-mastermix-glazba-cini-cuda-kada-je-u-dobrim-rukama/>
11. Deezer.com, URL: <https://www.deezer.com/en/>
12. Delaney, W. (2011): *What is urban life like?*. eNotes Editorial. URL: <https://www.enotes.com/homework-help/what-urban-life-like-403387>
13. Devčić, M. (2017): *Tram 11 i kako se počela stvarati hip-hop scena u nas*, muzika.hr., URL: <https://www.muzika.hr/tram-11-i-kako-se-pocela-stvarati-hip-hop-scena-u-nas/>
14. Djsakir.wordpress.com (n.d.): *Homophobia and contradictions in rap*. URL: <https://djsakir.wordpress.com/no-bueno/homophobia-and-contradictions-in-rap/>

15. Dudley, S. (n.d.): *Urban contemporary music*. Encyclopaedia Britannica, URL: <https://www.britannica.com/art/zouk>
16. Eminem.pro (2018.): *Full list of Eminem's awards (1999-2018)*, URL: <https://www.eminem.pro/en/awards>
17. Festicket.com (2019): *TOP 10: Hip Hop&Urban Festivals In Europe*. URL: <https://www.festicket.com/magazine/discover/top-10-hip-hop-urban-festivals-europe/>
18. Fox, R.G. (n.d.): *Urban culture*. Encyclopaedia Britannica, URL: <https://www.britannica.com/topic/urban-culture>
19. Gašparović, E. (n.d.): *2Pac (TuPac) – Reper kakav se još rijetko rađa (biografija)*. Blog.dnevnik.hr, URL: <https://blog.dnevnik.hr/egasparovic2011/2011/01/1628779492/2pac-tupac-reper-kakav-se-jos-rijetko-rada-biografija.html?page=blog&id=1628779492&subpage=0&subdomain=egasparovic2011>
20. Gloria.hr (2019): *Nakon 14 godina vraća se Missy Elliott i donosi glazbu koja vraća u prošla vremena*, URL: <https://www.gloria.hr/fokus/zvezdane-staze/nakon-14-godina-vraca-se-missy-elliott-i-donosi-glazbu-koja-vraca-u-prosla-vremena/9272438/>
21. Gray, S. (2010): *Letter from Detroit: Where's the Urban President?*. Content.time.com, URL: <http://content.time.com/time/nation/article/0,8599,2008623-2,00.html>
22. Heightline.com (2019): *Who is H.E.R. (Gabriella Wilson): 5-Time Grammy Nominations Singer-Songwriter*, URL: <https://heightline.com/h-e-r-gabriella-wilson-grammy/>
23. History.com (2017): *Black Panthers*, URL: <https://www.history.com/topics/civil-rights-movement/black-panthers>
24. Hhunity.org (2006): *Kratka Povijest Početaka Rapa/Hip-Hop-a*, URL: <https://www.hhunity.org/kratka-povijest-pocetaka-rapa-hip-hop-a/>
25. Hip-hop.hr [1] (n.d.): *Zlatno doba hip hop glazbe*. URL: <http://hip-hop.hr/zlatno-doba-hip-hop-glazbe/>
26. Hip-hop.hr [2] (n.d.): *Najbolji hrvatski hip-hop izvođači*. URL: <http://hip-hop.hr/najbolji-hrvatski-hip-hop-izvodaci/>
27. Hip-hop.hr [3] (n.d.): *Najpoznatije hrvatske hip-hop grupe*. URL: <http://hip-hop.hr/najpoznatije-hrvatske-hip-hop-grupe/>
28. „Highway to Hell“ (2010): *R&B*. Urbandictionary.com[2], URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=R%26B>
29. Hr.odkurzacze.info (n.d.): *Tupac Shakur Biografija*. URL: <https://hr.odkurzacze.info/2563-tupac-shakur-biography-news-photo.html>

30. Imdb.com [1] (n.d.): *Tupac Shakur*, URL: <https://www.imdb.com/name/nm0000637/awards>
31. Imdb.com [2] (n.d.): *Eminem*, URL: <https://www.imdb.com/name/nm0004896/awards>
32. „Jootee“ (2018): *Gabi Wilson Aka H.E.R. Biography*. Articlebio.com, URL: <https://articlebio.com/gabi-wilson>
33. Kabbani, D. (1999): *Hip Hop and the Media in the USA*. Munich: GRIN Verlag
34. Kautz, J. (n.d.): *Missy Elliott*. Encyclopaedia Britannica, URL: <https://www.britannica.com/biography/Missy-Elliott>
35. Klubskascena.hr (2017): *Ivan Mastermix-veteran underground scene kreira dobru vibru već 20 godina*, URL: <https://www.klubskascena.hr/scena/platforma/ivan-mastermix-veteran-underground-scene-kreira-dobru-vibru-vec-20-godina-13092017>
36. Liberal.hr (2018): *Razvoj jedne ulične kulture po principima slobodnog tržišta*. URL: <https://www.liberal.hr/hip-hop---razvoj-jedne-ulicne-kulture-po-principima-slobodnog-trzista-569>
37. Litvin, R. (2014): *Top 10 pjesama hrvatskog rap undergrounda*. URL: <http://planb.hr/top-10-pjesama-hrvatskog-rap-undergrounda/>
38. Madison, P. (2015): *Hip Hop*. Urbandictionary.com[1], URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Hip%20Hop>
39. Makić, E. (2016): *Blackoutov 23.rođendan: Oni su pokrenuli hrvatski hip hop*. 24sata.hr, URL: <https://www.24sata.hr/show/blackoutov-23-ro-endan-oni-su-pokrenuli-hrvatski-hip-hop-501308>
40. Maxwell, B.L. (2013): *Hip Hop: A Free-Market History*. Fee.org, URL: <https://fee.org/articles/hip-hop-a-free-market-history/>
41. Popović, G. (2013): *Nastanak i razvoj hip hop kulture*. Punjenipaprikas.com, URL: <https://punjenipaprikas.com/nastanak-i-razvoj-hip-hop-kulture>
42. Porin.org (n.d.): *O Porinu: Dobitnici po godinama*. URL: <http://arhiva.porin.info/o-porinu/dobitnici-po-godinama-8>
43. Shaw, M. (2018): *What is „urban music“? Is it a useful label?*. Quora.com., URL: <https://www.quora.com/What-is-urban-music-Is-it-a-useful-label>
44. Spotify.com, URL: <https://www.spotify.com/int/why-not-available/>
45. Statista.com: *Canada: Degree of urbanization from 2007 to 2017*, URL: <https://www.statista.com/statistics/271208/urbanization-in-canada/>
46. Šarinić, J., Čaldarović, O. (2015): *Suvremena sociologija grada*. Zagreb: Jesenski i Turk

47. Šimulija, I. (2015): *Analitičari kažu da je hip hop najvažniji glazbeni žanr koji se pojavio u posljednjih 50 godina*. Telegram.hr., URL: <https://www.telegram.hr/kultura/neki-analiticari-tvrde-da-je-hip-hop-najvazniji-glazbeni-zanr-koji-se-pojavio-u-posljednjih-50-godina/>
48. Šimunović, I. (2007): *Urbana ekonomika, petnaest tema o gradu*. Zagreb: Školska knjiga
49. Thefamouspeople.com (n.d.): *H.E.R.*, URL: <https://www.thefamouspeople.com/profiles/h-e-r--43111.php>
50. Tönnies, F. (1957): *Community and society*. East Lansing: Michigan State University Press
51. Tučkar, Z. (2017): *Ozbiljni kritičari i narodnjaci – postoji li uopće urbana muzika?*. SlovoPres.com, URL: <https://slovoPres.com/ozbiljni-kriticari-i-narodnjaci-postoji-li-uopce-urbana-muzika/>
52. Urbanmusicawards.co (n.d.): *The Story so far*. URL: <https://www.urbanmusicawards.co/the-story-so-far/>
53. Wikipedia.org [1]: *Urban culture*, URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Urban_culture#cite_ref-2
54. Wikipedia.org [2]: *List of hip hop genres*, URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_hip_hop_genres#Historical_time_periods
55. Wikipedia.org [3]: *Grammy Award for Best Urban Contemporary Album*, URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Grammy_Award_for_Best_Urban_Contemporary_Album
56. Wikipedia.org [4]: *Grammy*, URL: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Grammy>
57. Wikipedia.org [5]: *Dodatak: Popis hrvatskih hip hop i rap pjesama*, URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Dodatak:Popis_hrvatskih_hip_hop_i_rap_pjesama
58. Wikipedia.org [6]: *Porin (nagrada)*. URL: [https://hr.wikipedia.org/wiki/Porin_\(nagrada\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Porin_(nagrada))
59. Wikipedia.org [7]: *Hip hop music*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Hip_hop_music#World_hip_hop_music

Slike:

1. Tupac Amaru Shakur: <https://www.rollingstone.com/wp-content/uploads/2018/06/rs-247393-tupac.jpg?resize=900,600&w=1440>
2. Eminem: https://akns-images.eonline.com/eol_images/Entire_Site/20171119/rs_1024x576-171219083111-1024.eminem.121917.jpg?fit=inside%7C900:auto&output-quality=90

3. Missy Elliot:
https://www.biography.com/.image/ar_1:1%2Cc_fill%2Ccs_srgb%2Cg_face%2Cq_auto:good%2Cw_300/MTQ3NTI2NjI2OTExOTg3MzI4/missy_elliott_photo_by_the_gap_getty_images_entertainment_getty_2370945.jpg
4. Album „Iconology“: <https://pbs.twimg.com/media/EC18E44XsAAzX-c.jpg>
5. Gabriella Wilson (H.E.R.):
<https://peopledotcom.files.wordpress.com/2018/12/gettyimages-977078540.jpg?crop=0px%2C72px%2C1800px%2C945px&resize=1200%2C630>
6. Ivan Mastermix: https://mixmagadria.com/assets/uploads/images/_columns2/Mastermix-07.013.jpeg

Tablice:

1. Regionalna hip hop scena SAD-a : Wikipedia.org [2]: *List of hip hop genres*, URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_hip_hop_genres#Historical_time_periods, pristupljeno: 04.09.2019.
2. Svjetska hip hop scena: Wikipedia.org [2]: *List of hip hop genres*, URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_hip_hop_genres#Historical_time_periods, pristupljeno: 04.09.2019.

POPIS SLIKA

Slika 1. Tupac Amaru Shakur	str.29.
Slika 2. Eminem	str.32.
Slika 3. Missy Elliot,	str.37.
Slika 4. Album „Iconology“	str.39.
Slika 5. Gabriella Wilson (H.E.R.)	str.42.
Slika 6. Ivan Mastermix,	str.48.

POPIS TABLICA

Tablica 1. Regionalna hip hop scena SAD-a	str.16.-18.
Tablica 2. Svjetska hip hop scena	str.18.-20.

PRILOZI

CD:

1. 2Pac – Dear mama str.31.-32.
2. Eminem – Lose Yourself str.35.-37.
3. Missy Elliott – Get Ur Freak str.40.-41.
4. H.E.R. – Something to Prove str.42.
5. H.E.R – Against me str.43.-44.
6. Erykah Badu – Tyrone str.-44.
7. Ivan Mastermix & Mauro Enass ft. Daria – Our Love Is Alive str.46.
8. Tram 11 – Pad sistema str.48.
9. Stoka – Ritam Grada ft. Josipa Lisac str.48.
10. Toxara i Kandžija – Donji Miholjac str.48.